

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin

Bakalářská práce

**Spor o katedrálu sv. Víta s přihlédnutím
k historickému vlastnictví sakrálních objektů
na českém území**

Vedoucí práce: ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Pavla Zápotočná

Studijní obor: Pastorační asistence

Ročník: pátý

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

24.3.2011

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala:

Vedoucímu bakalářské práce ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. za trpělivost, podporu, cenné rady i připomínky a za metodické vedení práce.

JUDr. Petru Zderčikovi z advokátní kanceláře Zderčík a spol., jenž mi umožnil nahlédnout do soudních spisů Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze a poskytl mi ucelený obraz problematiky.

Obsah

Úvod.....	5
1. Vývoj církve a správy jejího majetku	6
1.1 Počátky křesťanské církve v českých zemích.....	6
1.2 Přeměna vlastnických kostelů na patronátní kostely	111
1.3 Reformy a emancipace církve.....	11
1.4 Zápas biskupa Ondřeje s Přemyslem Otakarem I.....	12
1.5 Arcibiskup Arnošt z Pardubic a doba husitská	15
1.6 Doba pobělohorská	17
1.7 Habsburkové a jejich doba.....	18
1.8 Období samostatného Československa	20
1.9 Období po roce 1948.....	21
2. Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	24
2.1 Románská rotunda sv. Víta	24
2.2 Románská bazilika sv. Víta, Václava a Vojtěcha	25
2.3 Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha	26
3. Vlastnictví katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha	28
3.1 Znárodnění katedrály	28
3.2 Průběh novodobého sporu mezi církví a státem	29
3.3 Přehled procesů.....	41
Závěr	44
Seznam použitých zdrojů.....	45
Seznam příloh	47
Přílohy.....	48
1. Ústavněprávní rozbor sporu o katedrálu sv. Víta od J. Zemana	48
2. Znění dohody mezi státem a církví o katedrále sv. Víta.....	56
Abstrakt.....	62
Abstract.....	63

Úvod

Na počátku vzniku bakalářské práce „Spor o katedrálu sv. Víta s přihlédnutím k historickému vlastnictví sakrálních objektů na českém území“ byl již notoricky známý a hlavně vleklý spor o katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha na pražském hradě.

Cílem práce je čtenáři přiblížit nejprve historický pohled na vývoj vlastnictví sakrálních objektů na českém území a následně ukázat fakta tzv. sporu o katedrálu sv. Víta.

V první kapitole se zabírám vývojem církve a správy jejího majetku od počátku vzniku českého státu až po konec vlády komunistické strany v roce 1989. Putování napříč historií začíná evangelizačním příchodem věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje. Zohledňuji v ní zejména fakt, že Evangelium na území Čech pronikalo z počátku z germánských území a církevní správa byla řízena také odtud. Česká knížata se také proto zasazovala o církevně-správní osamostatnění vznikem biskupských stolců. S germánskou evangelizací k nám proniká i germánské zvykové právo a to se v církevní správě projevilo tzv. systémem vlastnických kostelů, jenž přisuzoval vlastnické právo majetku (nemovitosti) tomu, jemuž patřila půda, na které tento majetek stál. Samozřejmě u tohoto systému nezůstalo natrvalo, takže se v této kapitole zabývám historickým vývojem až v následujících staletích: v době přemyslovských knížat, posledních Přemyslovců, kteří vládli již jako čeští králové, obdobím vlády Lucemburků, změnami v době husitské a následnými proměnami prakticky do konce vlády habsburských vládců, tj. do konce 1. světové války. Pozornost věnuji i vcelku zásadním proměnám vnímání vlastnictví sakrálních objektů ve dvacátém století. V druhé kapitole se věnuji historii katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha. V kapitole následující sleduji novodobou historii vlastnictví katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha a sporu o ní. V práci jsem použila zejména metody komparativní a přímou ve spolupráci se zástupcem Metropolitní kapituly JUDr. Petrem Zderčíkem, který mi umožnil hlouběji nahlédnout do problematiky sporu, díky poskytnutým soudním spisům.

1. Vývoj církve a správy jejího majetku

1.1 Počátky křesťanské církve v českých zemích

V první části této práce nahlédneme do vývoje samotné christianizace českých zemí, jelikož společně s ní jde ruku v ruce i správa a vlastnictví majetku v rukou těch, jenž slovo Boží šířili.

Možností jak podrobně charakterizovat počátky vývoje církevní organizace v Čechách naráží, bohužel, na nemalé obtíže. Není totiž mnoho pevných záchytných bodů, o něž by se bylo možno, zvláště před polovinou 13. století, opírat. Z té doby se nedochovala žádná církevní statuta, žádné církevně-právní předpisy prokazatelně domácího původu. Listinného materiálu, který je jako nejdůležitější a nespolehlivější pramen, a dává alespoň nahlédnout do činnosti církve, je jak v původní podobě, tak v pozdějších prepisech poskrovnu. Od počátku 13. století ho však začíná přibývat, ale ne natolik, aby z něho bylo možno vyčíst počátek a vývoj základní církevně právní struktury české církevní organizace podrobně.¹

I kdyby tedy nebylo jiných písemných zpráv, již tato skutečnost by jasně dokazovala přítomnost většího počtu misionářů, jež předpokládala závislost na nějakém biskupovi. Písemné památky tento předpoklad zpřesňují sdělením, že na Moravě působili bavorsko-frančtí misionáři, kteří s velkou pravděpodobností záviseli na pasovském biskupovi. To vše předpokládá nějakou, byť sebejednodušší organizaci. Stejně tak, jak je jisté, že velkomoravská oblast neměla v té době vlastního biskupa, tak jsou v oné oblasti doloženy návštěvy biskupů odjinud, jmenovitě pasovského, který údajně konal s klérem pravidelné synody. Jeho místním zástupcem byl arcikněz, jemuž podléhali ostatní misionáři, pro něho se na západě už ujímá pojmenování děkan. Měl pravomoc nad více farnostmi na určitém území a právo konat vizitaci kléru a kostelů, zkoumat, zdali kněží byli řádně svěceni, zda vykonávali správně obřady a udělovali

¹ O nedostatku informací z dob před 13. stol. se zmiňuje KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 4. – 6. ISBN neuvedeno.

Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, s. 28. – 30. ISBN 80-85770-75-X.

Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4.

farníkům svátosti, zvláště křest a viatikum. Jinými slovy, byli kontrolním orgánem a zástupcem vzdáleného biskupa.²

V roce 862 vyslal kníže Velké Moravy Rostislav poselství k byzantskému císaři Michaelovi III s prosbou o vyslání duchovních, kteří by vedli bohoslužby v slovanské řeči a položili tak základy vlastní církve na Velké Moravě. Obyvatelé Velké Moravy se již v té době sice seznámili s církevním učením misionářů z východofranského království, ale kníže Rostislav se obával politického a náboženského vlivu německých kmenů, a tak ze země nechal latinsky mluvící kněží vyhnat.³

Na Velkou Moravu dorazili bratři v roce 863 a působení sv. Cyrila a Metoděje přineslo nejen slovanský obřad a nově přizpůsobený církevně-právní řád, ale také nezávislost na cizích biskupech, vyjádřenou zřízením zcela nové církevní provincie. Přítomnost arcibiskupa a jeho sufragánů zatlačuje pochopitelně do pozadí dřívější latinské arcikněze a bavorské misionáře, ač tito zcela nezmizí z Velké Moravy stejně jako latinská liturgie.

V roce 864 ale napadl Ludvík Němec Velkomoravskou říši a kníže Rostislav byl nucen přiznat vazalství vůči východofranské říši a umožnit návrat latinským kněžím. Brzy po jejich příchodu zpět do země dochází ke svárům dvou koncepcí - latinské a staroslověnské.

V roce 867 byli již duchovní, kteří byli vzděláváni bratry, dostatečně připraveni na vysvěcení na kněze a biskupy. Spolu s Konstantinem⁴ a Metodějem se rozhodli pro cestu do Cařihradu, kde mělo vysvěcení proběhnout. Protože cesta přes Balkán byla obtížná, rozhodli se cestovat do Benátek a odtud lodí do Cařihradu. Při pobytu v Benátkách se však dozvěděli, že v Byzanci proběhl státní převrat a císař Michael III. který je poslal na Velkou Moravu, byl zavražděn; a dále že byl z patriaršího trůnu odstraněn jejich přítel patriarcha Fótios, jehož církevními misionáři svatí bratři byli; a proto se rozhodli zatím neodcestovat a vyčkávat v Benátkách dalších zpráv z Byzance.

² KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 5. ISBN neuvedeno
Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X.
Srov. MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

³ KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 6. ISBN neuvedeno
Srov. MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

⁴ Konstantin přijal mnišské jméno Cyril (lat. Kyrillos) těsně před svou smrtí. KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 7. ISBN neuvedeno.
Srov. ZLÁMAL, B. *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie, 1985, ISBN neuvedeno

O jejich prodlévání v tomto městě se dozvěděl papež Mikuláš I a pozval je do Říma. Při jejich cestě do Říma však Mikuláš I. zemřel a jeho nástupcem se stal Hadrián II. V Římě Konstantin a Metoděj obhájili staroslověnštinu před papežským dvorem. Bulou byla slavnostně staroslověnština povolena jako bohoslužebný jazyk. V pozadí stála pravděpodobně také snaha papeže o získání spojence v byzantském císaři Basileovi I. v boji proti mohamedánům, kteří v té době ohrožovali Itálii.⁵

Při pobytu v Římě zemřel 14. února 869 těžce nemocný Konstantin vyčerpaný mj. i neustálými hádkami se západním klérem, který na něho ošklivě dotíral kvůli tomu, že se na Moravě slouží bohoslužby v místním jazyce, kdežto tito západní klerici (trojjazyčníci) trvali na tom, že se bohoslužby smějí vykonávat jen v těch třech jazycích, v nichž nechal Pilát napsat nápis na Kristův kříž - hebrejsky, řecky a latinsky -; sv. Konstantin - Cyril tento názor nazýval „Pilátnictvím“ a „trojjazyčnou herezí“.⁶ Před svojí smrtí, v době, kdy již věděl, že zemře, vstoupil Konstantin do kláštera a přijal řeholní jméno Cyril.

Po smrti Konstantina papež Hadrián II. vytvořil arcidiecézi Morava a Panonie, nezávislou na německé církvi a ustanovil Metoděje jejím arcibiskupem. V té době pověřil kníže Rostislav panováním nad nitranským knížectvím⁷ svého synovce Svatopluka. Ten se ale v roce 870 spojil s východofranskou říší, zajal Rostislava a vydal ho Frankům. Rostislav byl oslepen a uvězněn v některém z bavorských klášterů, kde zanedlouho zemřel.⁸

⁵ KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 7. – 12. ISBN neuvedeno.
Srov. ZLÁMAL, B. *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie, 1985, ISBN neuvedeno.
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4.

⁶ Z řec. hairesis, »rozhodnutí«, »sklon«. Tvrdošíjně popírání nebo pochybování o jedné pravdě nebo více pravdách víry, blud. - Dogmatika považuje herezi za odporování zjevené pravdě, která byla schválena - učitelským úřadem církve. Původně označovala přednost (»volbu«), kterou člověk dává církevní nebo politické nauce. V NZ se slovo vyskytuje 9-krát a je užíváno ve smyslu - sekta nebo učení, které je potřeba přezkoumat. - Apoštolští otcové, především však Tertulián upřesnili později význam slova hereze a vymezují ho jako osobní pohled na víru, který je v protikladu s učením církve. Sv. Jeroným objasnil rozdíl mezi herezí a schizmatem. Herezi považuje za opravdový nesouhlas s učením, zatímco - schizma je oddělení se a roztržka společenství pro odmítnutí - poslušnosti - hierarchii. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 240. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <http://www.iencyklopedie.cz/hereze>.

⁷ Samosprávná součást Velkomoravské říše. KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 18. ISBN neuvedeno.
Srov. ZLÁMAL, B. *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie, 1985, ISBN neuvedeno.
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

⁸ Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku svatořečila sv. knížete Rostislava, jakožto iniciátora cyrilometodějské misie, v roce 1994 a ke kanonizačním aktu se připojily i ostatní světové pravoslavné církve. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, s. 34. ISBN 80-85770-75-X.

Do této politicky složité doby se vrací Metoděj na Moravu pokračovat ve své misijní činnosti. Po příchodu na Moravu je v roce 870 povolán na církevní sjezd do Řezna, kde je sesazen, zatčen a odsouzen na doživotí. Po třech letech věznění je na příkaz papeže Jana VIII., nástupce Hadriana II., propuštěn a znovu dosazen do čela arcidiecéze. Nedlouho poté je ale obviněn německým knězem Wichingem z kacířství a znovu povolán do Říma. V Římě před papežem Janem VIII. použití staroslověnštiny obhájl a papež staroslověnskou liturgii schválil bulou *Industriae tuae*, ale s podmínkou, že epištola a evangelium musí být čteny nejdříve v latině a až poté ve staroslověnštině. Zároveň, na žádost knížete Svatopluka, papež jmenoval Wichinga nitranským biskupem.

Metoděj cestuje znovu do Cařihradu, kde je slavnostně přijat Basileem I. Zanechává zde opisy slovanských bohoslužebných knih, které byly pravděpodobně využity při dalších misijních cestách do Bulharska a Ruska. Po té se Metoděj vrací znovu na Moravu, kde dokončuje překlad Písma svatého. Těžce nemocný Metoděj po dokončení překladů jmenuje svým nástupcem Slovana Gorazda a 6.dubna 885 umírá. Po Metodějově smrti byli jeho žáci vyhnáni z Moravy. Někteří našli útočiště v Čechách, v Polsku a v Bulharsku.

Spolu s církevním zřízením pronikají ze západu jak do Čech, tak i na Velkou Moravu i jiné právní prvky běžné v zemích, odkud křesťanství přicházelo, jako systém vlastnických kostelů. Nejde tu o zásadu uznávanou církevně-římským právem, nýbrž o zásadu germánského zvykového práva, která, ačkoliv je v naprostém rozporu s kanonickým právem, se přesto vžila a uplatňovala se zřejmou samozřejmostí všude tam, kam pronikly a kde žily germánské kmeny a národy, které přijaly křesťanství. Jeho uplatňování se tak vžívalo, že v pozdějších dobách dokonce i někteří církevní právníci se jej snažili ospravedlnit tvrzením, že neodporuje zcela zásadám církevního práva.

I když v jednotlivostech a důsledcích se ve svém uplatňování tento zvyk může od místa k místu různit, přece vychází všude ze zásady, že povrch náleží půdě, tj. že všechno to, co se postaví, je majetkem vlastníka pozemku. Aplikace této zásady na církevní budovy znamenala v praxi, že kostel a církevní budovy byly vlastnictvím toho, jemuž patřila půda, a s nimi i všechno, co tomuto kostelu bylo darováno. Statky a majetek, který on sám kostelu daroval, nemohly sice být kostelu odebrány, ale celý

Srov. ZLÁMAL, B. *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie, 1985, ISBN neuvedeno.
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4.

kostel bylo možno prodat jiné osobě. Výnos ze statků kostela nebo dary měly sice sloužit především k jeho udržování a k výživě kléru při něm žijících, přebytek však pobíral majitel, který podle svého uvážení určoval, kolik má kléru připadnout. Tak kostel, postavený naroveň jinému majetku, podobně sloužícímu veřejným účelům, jako byly např. mlýny, stával se zdrojem příjmů laického dárce, a tím i předmětem hospodářských spekulací. Obdobně tomu bylo i u tzv. vlastnických klášterů.

Vlastníci kostelů si s hmotnými právy osobovali i právo volně disponovat s duchovními působícími při kostele a zcela volně je sami jmenovali a sesazovali podle libosti, dokonce si sami dávali světit své vlastní poddané, aby si je tím více k sobě připoutali a měli duchovní zcela povolné. Ti se pak také museli spokojit s nepatrnou částí výnosu. V době, kdy kostel byl neobsazen, pobíral majitel pro sebe všechny jeho příjmy, a proto tento stav byl často protahován dlouhou dobu. Stejně si počínali od dob Karla Velikého králové a velmoži s biskupskými kostely, zvláště těmi, jež sami založili. Osobovali si nejen právo na jejich majetek, ale také právo jmenovat a ustanovit biskupa předáním berly a prstenu. Proti těmto všeobecně rozšířeným zlořádům začali energicky vystupovat od poloviny 11. století papežové spolu s jinými zastánci duchovní obnovy v církvi. Dochází k dlouhému boji o investituru⁹ a k postupnému vymaňování církve ze závislosti na laické moci uplatňováním zásad platného římsko-kanonického práva.

Oblast působení jednotlivých kostelů zpočátku zřejmě splývá s krajem, v němž vykonával svou moc hradní správce, tj. kryla se s politickým rozdělením země. Se systémem vlastnických kostelů úzce souvisí i vývoj církevní správy, o níž se dá z doby před založením pražského biskupství říci jen velmi málo. Zdá se však, že zatímco na Velké Moravě byl systém patrně příčinou sporů, v Čechách právo na stavbu a obsazování kostelů podle vůle majitele mohlo být a bylo kněžím slovanského obřadu jen na prospěch.¹⁰

⁹ Pod tímto pojmem se rozumí slavnostní symbolické ustanovení, resp. uvedení osoby do duchovního úřadu. Tzv. spor o investituru (1075 - 1122) vzplanul z dosavadní praxe laiků (vlastních pánů církve) dosazovat kleriky do jejich úřadu. Za ním stál však politický a mocenský spor mezi císařem a papežem o převahu v křesťanstvu. Zatímco tato otázka zůstala sporná, ujednotili se r. 1122 ve wormsém konkordátu o otázce investitury. Nadále bylo uvádění do duchovního úřadu (jen kleriky) odděleno striktně od světských práv k němu patřících. KLIMEŠ.L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 305. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <http://www.iencyklopedie.cz/investitura>. Srov. MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7

¹⁰ JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 205. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. KADLEC.J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 18. – 50. ISBN neuvedeno

Srov. KADLEC,J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie,1987, ISBN 80-7113-003-4.

1.2 Přeměna vlastnických kostelů na patronátní kostely

Touto přeměnou se zabýval v roce 1139 2. lateránský koncil. Na základě jeho usnesení se podařilo dosáhnout změny. Postupně se vlastnictví kostelů a far během dvanáctého a třináctého století převádělo v tzv. **patronátní právo**.

To v praxi znamenalo, že dosavadní majitelé církevních staveb právně uznali, že se vlastníkem těchto staveb stává církev a oni přebírají čestnou povinnost přispívat nadále na jejich údržbu. Tím si ponechali vliv na jmenování duchovních správců.

Převod se bezesbytku podařil a od doby, kdy byl za vlády Přemysla Otakara II. 1253-1278 zaveden zápis pozemkového vlastnictví v zemských deskách, nalzáme doklady o tom, že vlastníkem byla církev. Církví se zde myslí jednotlivé církevní subjekty, jako jsou biskupství, kapituly, farnosti atd.. Nejčastěji byla jako vlastník uváděna místní církev obvykle v podobě kostela, záduší, obročí¹¹ apod.. Toto praktické středověké opatření umožňovalo oddělit osobní majetek duchovních správců od majetku církve a zajistit tak jeho předávání na další generace. Prostředkem k tomu byl vznik arcijáhenství.¹²

1.3 Reformy a emancipace církve

Skutečným představitelem reformně emancipačního směru u nás je olomoucký biskup Jindřich Zdík (1126-50), jehož činnost navazuje na 2. lateránský koncil, z něhož vzešel mj. i řád premonstrátů, podporovaný u nás právě Jindřichem Zdíkem.

V souvislostech dějin správy je Zdík především zakladatelem prvních arcijáhenství v českém státě a tím první, na světské moci nezávislé složky církevní správy. Při Zdíkových dobrých vztazích k českému knížeti, který měl na jeho silném

¹¹ Obročí čili beneficium je výraz církevního práva a znamená příjem, spojený s určitou službou (*officium*), postavením nebo úřadem, případně i toto postavení samo. Obročí může získat jen ten, kdo pro ně má předpoklady a kdo se o ně uchází; držení více obročí neboli mnohoobročnictví církevní kodex zakazuje. Obročí vznikla v raném středověku, kdy výnos z pozemkového majetku byl jediný způsob, jak v naturálním hospodářství obživu kněze nebo faráře trvale zajistit. Mohl to být podíl z výnosu majetku biskupství, anebo výnos z odkazu, spojené s určitou církevní službou. KLIMEŠ.L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 57. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <<http://www.iencyklopedie.cz/beneficium>>

¹² JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 210. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Maticе cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7

Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

postavení zájem, si Zdík nechal nejprve Soběslavem I. darovat šest hradských kostelů moravských s jejich majetkem a roku 1131 z nich zřídil arcijáhenství.

Zásadní rozdíl byl v tom, že arcikněži záviseli plně na knížeti, arcijáhni však prostřednictvím majetku původně hradského kostela, který se stal základem zvláštního arcijáhenského benefícia, byli už na knížeti nezávislí, a naopak tím, že je jmenoval biskup, a svým spojením s biskupskou kapitulou olomouckou nadále záviseli pouze na biskupovi. Arcijáhni se stali spojovacím článkem mezi kleriky venkova a biskupem.

V pražské diecézi došlo ke zřízení arcijáhenství až v 60. letech 12. století za biskupa Daniela I. (1148-67) zřejmě podle olomouckého vzoru. Arcijáhenství vzniklo v Čechách deset, nenavazovala zde však na sídla hradských farností, ale jejich nominální centra byla vesměs ve střediscích biskupských statků rozložených po zemi. Biskup byl tak jediným zakladatelem arcijáhenství ve smyslu hmotného vybavení jejich beneficií, a tím arcijáhni, i v Čechách volně spojení s biskupskou kapitulou.

Původní velkofarnosti tak pozbyly svůj účel a koncem 12. století zcela zmizely.

1.4 Zápas biskupa Ondřeje s Přemyslem Otakarem I.

Biskup Ondřej (1214 - 1224) byl v mladých letech dvorním kaplanem, proboštem boleslavským, pak mělnickým a konečně svatovítským. Roku 1211 se stal kancléřem krále Přemysla I. a po smrti biskupa Daniela II. byl zvolen za jeho nástupce. Z počátku Ondřej nedával žádných známek nespokojenosti s domácími poměry, ačkoliv k jejich nedostatkům nebyl nevšimavý. Změna v jeho smýšlení nastala jeho účastí na koncilu lateránském, jehož skvělý průběh i dekrety o životě duchovenstva, o obsazení církevních míst, o vědeckém vzdělání kléru a o církevních povinnostech laiků udělaly na něho velký a trvalý dojem. Olomoucký biskup Robert, který se lateránského koncilu rovněž účastnil, zůstal ideály vítězné církve úplně nedotčen. A protože bylo snadno předvídat, že v následujícím střetnutí s králem bude i mohučský arcibiskup Siegfried na straně králově jako politický spojenec, požádal nyní Ondřej sám papeže Inocence III., aby Prahu povýšil na arcibiskupství a zřídil v Čechách více biskupství, neboť se domníval, že tím posílí pozici církve a že snáze provede církevní reformu a osvobodí církve z područí státní moci. V této věci sice papež nevyhověl, stejně jako nevyhověl předtím králi, ale jinak jej všemožně podporoval.

První požadavek, který biskup vznesl na krále a šlechtu, se týkal desátku. Desátek byla stará církevní daň odváděná biskupovi, který z ní podržel čtvrtinu a zbytek dělil rovným dílem mezi kostel, kněze při něm působící a chudé. U nás, pokud byl desátek odváděn vůbec, dostával biskup jen svou čtvrtinu, kdežto zbývající tři čtvrtiny pobíral soukromý majitel kostela a knězi vyplatil, kolik uznal za vhodné. To chtěl Ondřej zamezit a vyžadoval odvádění celého desátku, z něhož by pak příslušné díly odevzdal předepsaným účelům. Když král se šlechtou trvali na dosavadním zvyku, podal žalobu do Říma a obvinil krále, že mu ve vybírání desátku činí překážky. Na tuto stížnost dostal v říjnu 1216 odpověď, aby si řádné vyplácení desátku vynutil církevními tresty. Ondřej se nezalekl ani této nejtěžší duchovní zbraně. Báł se však zůstat v zemi, proto ještě na podzim r. 1216 pod záminkou pouti odešel do Říma a odtud vyhlásil v dubnu následujícího roku nad celou diecézí interdikt.¹³

Král musel tento přísný krok pokládat za vypovězení boje, a protože se nemohl biskupovi mstít jinak, zmocnil se aspoň jeho archivu a zabral všechna jeho panství a dal je spravovat jako jeho vlastní komorní statky. Kněžstvo, postrašené králem, interdiktu nedbalo a konalo dál bohoslužby a udělovalo svátosti. Spor se záhy rozšířil – původní důvod, neplacení desátku, byl rozhojněn o stížnost, že duchovní jsou poháněni k světským soudům a že biskupovi jest odpírána investitura.¹⁴

V lednu 1219 následovala diplomatická schůzka v Kladrubech. Tam král skutečně vyšel požadavkům kuriálnímu do určité míry vstříc, ale stylizace ujednaných úmluv je tak nejasná, že připouští v mnohém výklad odpovídající dosavadnímu zvykovému právu českému. Povolnost králova byla tedy jen částečná, a nebyla

¹³ Interdikt je druhý nejtěžší církevní trest kanonického práva (po exkomunikaci). Potrestaný interdiktem nesmí sloužit mši ani žádné jiné bohoslužby, ani při nich nesmí asistovat. Nesmí udělovat svátosti a svátostiny, svátosti pak nesmí ani přijímat. Interdikt je definován v kodexu kanonického práva, kánonech 1331 a 1332.

Rozlišuje se mezi *osobním interdiktem*, který postihuje jednotlivé osoby nebo skupiny (ale na rozdíl od exkomunikace nevylučuje z církve), *lokálním interdiktem*, který platí pro určitá místa, např. město nebo kostel, a *generálním interdiktem* (celá diecéze nebo země). (Poslední dva typy interdiktu současný kodex kanonického práva nezná a nepoužívají se).

Největšího významu dosáhl interdikt, známý od raného středověku, ve 12.–15. stol. jako nástroj moci papežů a biskupů (např. 1208 interdikt na Anglii, 1324 na Francii, 1412 na Prahu). Klatba (v latině interdikt) je trestem pro zvlášť těžké hříšníky, souvisí s velkým exkomunikováním. Ve městě, kde odsouzenec žije, jsou zakázány všechny církevní obřady a udělování jakýchkoli svátostí. Odsouzenec v klatbě může ve dne kdokoli beztrestně zabít. Klatba platí od svítání do soumraku. Uvržení musí povolit Svatý otec. KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 301. ISBN nevedeno. Dostupné z URL <<http://www.iencyklopedie.cz/interdikt>>

¹⁴ MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7
Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

zadarmo, neboť přiměla papežské pomocníky, že sňali z Čech interdikt. K opravdovému míru však nedošlo. Naopak biskup Ondřej, který snad přechodně navštívil vlast, shledal poměry v Čechách takové, že interdikt obnovil a potom jej ztížil exkomunikací.¹⁵

Teprve r.1220 bylo jednáno nanovo. Obě sporné strany se shodly, že papež bude mezi nimi prostředníkem, jenž vyřkne poslední slovo. Jednalo se nejdříve v Seefeldě v Rakousku na osobní schůzce krále a biskupa, ale ačkoliv hlavním smířčím soudcem byl solnohradský arcibiskup, strany se nedohodly a rozešly se nesmířeny. Potom se papež Honorius III. rozhodl, že vyšle do Čech k urovnání sporu svého legáta Řehoře de Crescentio. Připustil biskupovi a jeho kostelu všechnu svobodu a pravomoc, již kostel získal z práva, z privilegia nebo chvalitebným zvykem, ale výslovně vymínil, že jurisdikci nad selským stavem, příslušným k jednotlivým kostelům, rozhodne teprve papežský legát. Dále přenechal biskupovi všechny věci duchovní, dosazování kleriků s výhradou práv patronátních, jejich sesazování, napravování a soudy nad nimi a všechny jiné věci duchovní, mezi nimiž je výslovně vymíněno právo biskupovo konat vizitace.¹⁶ Proti úmluvám kladrubským je tu další ústupek: Jestliže tam bylo zdůrazněno právo patronů při dosazování i sesazování duchovních, jest nyní toto právo omezeno toliko na dosazování. Za tuto povolnost dosáhl však Přemysl ústupku, že některá významnější církevní obroč, obsazená Přemyslovými stoupenci, byla zatím z jurisdikce biskupovi vyňata a konečné rozhodnutí bylo ponecháno papežskému legátovi. O desátcích bylo slíbeno jménem krále i pánů, že je budou platit plně a cele biskupovi, jeho kostelu a jiným kostelům a osobám duchovním, jak po právu jsou povinni. O desátcích lidu poddaného jak v minulosti tak v budoucnosti rozhodne papežský legát. Konečně všechna privilegia českých kostelů, udělená od papežů, králů, knížat českých i císařů a všech jiných budou příslušným kostelům vrácena i s majetkem a pokud

¹⁵ Z lat. excommunicare, »vyloučit (věřícího) ze společenství«. Exkomunikace je prvním a nejtěžším nápravným trestem, který církev udílí za závažné přestupky (odpadnutí od víry, blud, rozkol, potrat...). Trestem je věřící zbaven plnosti církevního života, je omezen ve výkonu svých práv a nesmí se podílet na duchovních dobrech. V praxi to znamená, že exkomunikovanému se zakazuje: a) jakákoli účast formou služby na - mši a všech ostatních bohoslužbách, b) udělovat - svátosti a - svátostiny a přijímat svátosti, c) zastávat církevní úřady, služby, úkoly nebo konat úkony řízení, které, pokud by byly uděleny, jsou nedovolené (CIC 1331, par. 1). KLIMEŠ.L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 157. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <<http://www.iencyklopedie.cz/exkomunikace>>

¹⁶ Se zvykem - biskupů nebo jejich zástupců navštěvovat jednotlivé - farnosti se setkáváme již ve 4. stol. ve východních církvích a od 6. stol. v latinské církvi. Cílem těchto návštěv je kontrola pastorační činnosti a církevního majetku a především náprava eventuálních zlořádů. - Tridentský koncil zavázal všechny biskupy navštěvovat farnosti alespoň každé dva roky, aby zkontrolovali pravověrnost nauky a mravní úroveň. Takto se posttridentské vizitace projeví jako důležitý nástroj reformy církevního života. V současnosti je biskup vázán navštěvovat diecézi každoročně tak, aby celou zvizitoval během pěti roků (CIC 396-398). KLIMEŠ.L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 777. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <<http://www.iencyklopedie.cz/vizitace>>

by neexistovala nebo byla ztracena, obnoví je král ještě před snětím klatby resp. interdiktů ve znění, které biskup odpřísáhne.

Dne 30. června 1221 se sjelo slavnostní shromáždění na Schaltzberku při moravsko-rakouské hranici, aby zde po několikadenním jednání spor ukončilo. Vedle Přemysla a jeho syna Václava tu byl papežský legát Řehoř de Grescentio, biskup Ondřej a řada dalších hodnostářů. Tato listina byla vydána 2. července 1221 a byla nazvána konkordátem.¹⁷ Legát Řehoř rozhřešil krále a šlechtu z kladby a zbavil diecézi Ondřejova interdiktů.

Během jednání si Přemysl získal papežského legáta a přivedl ho pak do Prahy, kde bylo jednání uzavřeno 10. března 1222 vydáním imunitní listiny královské, jíž se všem klášterům a kostelům dostalo stejných svobod, jako předcházejícího roku pražskému biskupství. Soudnictví nad klášterními poddanými si vyhradil král. Byl zakázán zlovyk vyžadovat od klášterů pohostinství, což bylo břemeno velmi značné. Klášterní poddaní byli rovněž zbaveni povinnosti zemských robot a jiných tíživých povinností.

Nelze nevidět, že boj mezi státem a církví skončil vítězstvím církve. Světští feudálové v čele s králem uznali formálně všechny církevní požadavky.¹⁸

1.5 Arcibiskup Arnošt z Pardubic a doba husitská

Arnošt prožil dětství v Kladsku, kde ho otec, zdejší královský purkrabí, dal učit svobodným uměním ve farní škole johanitů při kostele sv. Jana. Následovala církevní škola v Broumově, studia v Praze, a protože v hlavním českém městě ještě univerzita nebyla, vypravil se adept vysokoškolského vzdělání do Itálie. Zde se učil čtrnáct let

¹⁷ Z lat. concordatum, mající stejný význam jako pactum a conventio, »smlouva«. Ujednání mezi - Apoštolským stolcem a některým ze států, jehož cílem je upravit vzájemné vztahy v otázkách společného zájmu. Týká se osob, institucí a církevního majetku. K. upravuje téměř vždy řadu problémů, totiž věci, které současně patří do kompetence státu i církve. Četné smlouvy tohoto druhu se začaly sestavovat od 15. stol. Zvláště důležitý byl k. uzavřený mezi Lvem X. a Františkem I. francouzským v roce 1516 a k. z r. 1801 mezi Napoleonem a Piem VII., v němž bylo Francii přiznáno právo zasahovat při výběru - biskupů a právo zabavit majetek církve. KLIMEŠ.L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 364. ISBN neuvedeno. Dostupné z URL <<http://www.iencyklopedie.cz/konkordat>>

¹⁸ KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 79. – 83. ISBN neuvedeno
Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

v Bologni a Padově, jeho hlavní obor ovšem nebylo bohosloví, nýbrž práva. Právě v Itálii se seznámil s budoucím Karlem IV. ještě jako student navštívil Avignon.

Po návratu do Čech (1339) se dal Arnošt vysvětit. Jako důvěrný kralevicův rádce se stal členem kapituly u svatého Víta a když 5. ledna 1343 zemřel pražský biskup Jan IV. z Dražic, stal se jeho nástupcem. Zanedlouho nato pověřuje Karel Arnošta poselstvím k papeži ohledně zřízení arcibiskupství. Po ročním biskupském působení současně s povýšením pražského stolce na metropolitní byl 30. dubna 1344 jmenován arcibiskupem. Podléhalo mu pak biskupství olomoucké a téhož roku založené biskupství litomyšlské. 2. září 1347 korunoval Karla českým králem.

Arnošt z Pardubic působil často jako diplomat ve službách Karla IV., zápisy se o něm zmiňují jako o pohledném muži evropského rozhledu a dobrém řečníkovi. Při této příležitosti se seznámil i s Petrarkou, kterého král pozval do Prahy v roce 1356. Arnošt se stal po založení pražské univerzity roku 1348 jejím kancléřem, stejně jako i jeho předhusitský nástupci. Zemřel roku 1364 v Roudnici a pohřben byl v Kladsku ve farním kostele sv. Jana.¹⁹

Přelom 14. a 15. století přináší do katolické církve diskuzi o jejím reformování a návratu ke sjednocení, které by znovu naplňovalo ideály rané církve.²⁰ Vše začalo na půdě Karlovy Univerzity, jež se stala místem teologickofilosofického boje mezi těmi, kteří přijali myšlenky Johna Wycliffa²¹ a ostatními. Výbuch husitské revoluce začíná upálením mistra Jana Husa v kostnici a následnou pražskou defenestrací.²²

Během husitské revoluce bylo v Čechách a na Moravě zničeno 14 benediktinských klášterů a 18 proboštví, přičemž bylo usmrceno přibližně 674 řeholníků a řeholnic. Dále husitská vojska zničila 16 premonstrátských klášterů, ve kterých zemřelo snad 575 řeholníků a řeholnic. Cisterciáckých klášterů a proboštví bylo zničeno 33, pobito bylo 3884 řeholníků a řeholnic. Augustiniáni přišli o 40 klášterů a 450 členů řehole. Zpusťeno bylo i 44 klášterů minoritských, 37 dominikánských a 3 další kláštery jiných řádů, celkově v nich bylo pobito 550 řeholníků a řeholnic.

¹⁹ KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, s. 113. – 120. ISBN neuvedeno
Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X

²⁰ V této době se Evropa potýká s papežským schizmatem, kvůli kterému byl také svolán kostnický koncil

²¹ Myšlenky Johna Wycliffa přinesl na Karlovu Univerzitu Jeroným Pražský

²² POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X

Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4

Doba husitská skončila porážkou v bitvě u Lipan v květnu 1434, jako konec další etapy je chápán rok 1436 a vyhlášení Basilejských kompaktát.²³

1.6 Doba pobělohorská

Porážka stavovského povstání roku 1621 znamenala zásadní zvrat v dosavadním vývoji náboženských směrů, a tím i církevní správy. Počínaje tímto rokem byli vypovězeni ze země postupně kazatelé všech církví s výjimkou katolické. Obnoveným zřízením zemským byl výslovně zrušen Rudolfův majestát a jediným přípustným státním náboženstvím se stalo náboženství katolické.

Násilný a nucený průběh rekatolizace musel mít oporu ve vnější moci a v obnovení fungující správy jediné katolické církve. Při jejím novém budování se uplatňovala sílící měrou jediná tendence, která ze 16. století přetrvala, totiž podřizování církve státnímu dohledu. Vše možná podpora církve státem byla doprovázena omezováním její vnitřní samosprávy a styku s papežem a dalšími zahraničními církevními orgány.²⁴ Už v roce 1624 vyňal Ferdinand II. spory o duchovenské statky z církevního soudnictví, Ferdinand III. i spory o desátky a patronátní práva. Řízení vnějších církevních záležitostí - *iura circa sacra* přecházelo na stát a ten uplatňoval nárok i na zasahování do vnitřních záležitostí *iura in sacra*, s výjimkou dogmatické stránky. Proto měl panovník právo jmenovat všechny biskupy.²⁵

Od roku 1630 probíhalo jednání mezi panovníkem a papežem o zřízení čtyř nových biskupství v Čechách – v Hradci Králové r. 1644, Litoměřicích r.1655, Plzni, Českých Budějovicích, ve dvou posledních městech k tomu nedošlo pro zásadní odpor městských rad.

Současně probíhaly i pokusy o obnovu nižších složek církevní správy. Založení nových farností, na němž se usnesl sněm roku 1650, který za tím účelem zřídil i zvláštní

²³ Jejich nejdůležitějším bodem bylo přiznání nároku na přijímání z kalicha pro příslušníky českých husitů.

²⁴ Zásada omnipotence státu, související s febronianismem, snažícím se o větší samostatnost diecézí ve vztahu ke kurii a o závislost na státu. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 224. – 225. ISBN 80-04-21189-5. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

²⁵ Kromě olomouckého, kde díky nepřerušené existenci biskupství zůstala zachována volba kapitulou. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 225. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

komisi, se tehdy neuskutečnilo pro ztrátu zádušního jmění kostelů²⁶ a pro naprostý nedostatek kněžstva, trvající po celé 17. století.

1.7 Habsburkové a jejich doba

Nedostatek kněžstva²⁷ způsobil, že kněží byli od poloviny 17. století nahrazováni příslušníky řádů. Docházelo současně k novému zakládání klášterů²⁸ a příchodu nových řádů do země.

Řády tvořily mocné celky vymykající se místní církevní správě a svou mezinárodní organizací i účinnému státnímu dohledu. Proto nastal zesílený tlak státu vůči církvi a nařízení omezující její samostatnost se od doby Marie Terezie zaměřily na tuto oblast a byly diktovány mnohdy ekonomickými důvody. Postavily nejprve všechny klášterní statky, v 70. letech 18. století i všechno církevní jmění vůbec pod dozor státu, bylo omezeno zřizování nových klášterů a přijímání nových členů do klášterů existujících. Tato omezení byla prováděna prostřednictvím církevního oddělení při spojené česko-rakouské kanceláři. K jeho příkazům patřilo i omezení pravomoci církve v manželském právu, zrušení inkvizice, podrobení všech náboženských spisů státní cenzuře a povinnost vést veškerý písemný styk duchovenstva s kurií jen prostřednictvím státní rady. Církevní oddělení bylo roku 1780 přetvořeno na dvorskou duchovní komisi.

Rušení klášterů během roku 1781 začalo nejprve omezením jejich zahraničních styků a pokračovalo jejich podřízením biskupům a zákazem přijímat nové členy. Nakonec byly zrušeny všechny kláštery, které se nevěnovaly péči o nemocné, školství

²⁶ Podle dohody krále a papeže z roku 1630 mělo být nahrazeno z tzv. solní pokladny, tj. dávkou 15kr. z každé dovezené bečky soli. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 225. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

²⁷ Jediný kněz spravoval až deset farností; arcibiskup Harrach založil sice už roku 1631 v Praze vlastní arcibiskupský seminář pro výchovu kněží, potvrzený roku 1655, ten však byl jediným ústavem toho druhu v Čechách i na Moravě. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 225. – 226. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

²⁸ V Čechách jich bylo založeno kolem dvou set. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 227. ISBN 80-04-21189-5.

Srov. POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X
Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

a vyučování²⁹ nebo vědě. Ze jmění zrušených klášterů³⁰ byl zřízen náboženský fond, který byl použit k vybudování nových učilišť pro výchovu kněžstva a k dalekosáhlým církevně-právním reformám.

V Čechách tak přibylo asi 250 a na Moravě 300 farností, hrazených právě z náboženského fondu. Rovněž roku 1784 nařídil Josef II. zřídit další biskupství v Českých Budějovicích.

Zásahy Josefa II. do církevní správy tak vytvořily především rovnoměrnou a vyváženou organizační strukturu, přizpůsobenou potřebám a složením soudobé společnosti. Jeho politika byla vyvrcholením starší snahy o podřízení si církve státem a zůstala, s některými restrikcemi.³¹ Tato politika se v podstatě zachovala po celou první polovinu 19. století.

V roce 1855 byl uzavřen s katolickou církví konkordát, který měl získat církvi pro podporu neoabsolutismu za výhody, které jí přinášel. Konkordát zaváděl v poměru státu a církve tzv. koordinační princip, kterým byl právní život rozdělen pod světskou a duchovní pravomoc. Stát uznal kanonické právo jako směrodatné pro vnitřní správu církve, připustil volné nabývání církevního jmění, zavedl dozor církve nad nižším školstvím, zrušil *placetum regium*, tj. státní souhlas pro styk papeže s věřícími a s rakouským duchovenstvem v duchovních věcech, a naopak přislíbil pomoc světských úřadů církevnímu soudnictví při výkonu rozhodnutí církevních orgánů. Manželské spory byly podřízeny církevní jurisdikci a projednávaly je církevní soudy pro manželské záležitosti.

Po vítězství liberalismu se již těsné spojení státu a církve nemohlo dlouho uplatnit a změnu přinesla prosincová ústava z roku 1867. Ta stanovila především zásadu úplné svobody víry a svědomí, zaručovala autonomii a správu státem uznaných náboženských společností, právo na veřejný výkon kultu pro náboženské společnosti

²⁹ Jezuitský řád byl obecně zrušen už roku 1773. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 226. ISBN 80-04-21189-5. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

³⁰ Do konce Josefových vlády to bylo v Čechách 74 a na Moravě 49 klášterů, dále jejich rušení nepokračovalo. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 227. ISBN 80-04-21189-5. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

³¹ Vedle opětovného zrušení generálních seminářů už roku 1790 k nim patřilo i zastavení rušení klášterů roku 1802 a opětovné povolení pro existující kláštery přijímat nové členy. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 228. ISBN 80-04-21189-5. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

uznané státem a právo alespoň na soukromou bohoslužbu pro neuznané konfese a konečně i zásadu svobody vědy a vyučování.

Rámcové předpisy ústavního zákona o všeobecných právech občanů byly uvedeny v život tzv. květnovými zákony z roku 1868. Tyto tři zákony obnovily opět platnost manželských předpisů občanského zákoníku pro katolíky – jejich platnost byla zrušena konkordátem a stanovily, že i manželské záležitosti katolíků přísluší jen před světské soudy. Byl jimi dále omezen vliv církve na školskou výuku, který se měl dále soustředit jen na vyučování náboženství. Školství se tím dostalo pod rozhodující vliv státních orgánů. Tyto zákony byly přijaty přes rozhodný odpor katolické církve, a to na nátlak německých liberálů, konkordát však jimi ještě zrušen nebyl. Teprve poté, když vatikánský kongres přijal zásadu o papežské neomylnosti ve věcech víry a mravů, použila toho rakouská vláda v roce 1870 k prohlášení, že v důsledku těchto dogmatických usnesení pokládá konkordát za zrušený.³²

Tyto zákony však plně nevyřadily církve z politického vlivu, který byl umocňován i tím, že katolické církvi byl ponechán její rozsáhlý majetek. Církvi zůstal k její správě značný okruh vnitřních záležitostí. Stát si však vyhradil rozhodování o tom, co je možno pokládat za vnitřní a co za vnější záležitosti církve, a upravil všeobecné podmínky pro dosažení duchovního úřadu a pro výkon úřední moci církve. Církevní správa však byla podrobena státnímu dozoru prostřednictvím ministerstva kultu a místodržitelství.

Úprava poměru mezi státem a církví, která byla produktem období liberalismu konce 60. a počátku 70. let, zůstala zachována bez podstatných změn po celou dobu existence Rakousko-Uherska.

1.8 Období samostatného Československa

Po vzniku republiky se stala katolická církev, která byla až do rozpadu Rakouska-Uherska pevnou oporou habsburské monarchie a dynastie, terčem ostrých útoků. Sílily tendence požadující odluku státu od církve a odluku školy od církve.

³² Formální zrušení konkordátu se uskutečnilo zákonem o vnějších poměrech církve č. 50/1874 ř. z. Zákon č. 51/1874 ř.z. o příspěvcích do náboženského fondu potom stanovoval, jakým způsobem budou kryty kulturní potřeby katolické církve. JANÁK, J.HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 228. ISBN 80-04-21189-5. Srov. KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

Do definitivní ústavy ČSR z roku 1920 se však již tento požadavek nedostal. Přestože se některé dílčí otázky konfesního práva vyřešily pokrokovým způsobem, k odstranění všech nerovností však nedošlo. Rovněž odluka školy od církve se nepodařila a byly učiněny pouze některé ústupky, jako zejména zákaz náboženské agitace ve školách. Zákonem č. 111/1919 Sb. Byly zakázány politické projevy a kritika platných i připravovaných zákonů při bohoslužebných úkonech, tj. z kazatelen aj.³³

Po opadnutí poválečné revoluční vlny nastala politika sblížení s Vatikánem, kterou byla republika nucena k ústupkům. Církev prosadila právo jmenovat všechny vyšší církevní hodnostáře bez ohledu na stát. Ve věci obsazování církevních úřadů uzavřela vláda v roce 1928 *modus vivendi*, kterým si pouze vyhradila, že jmenovaná osoba musí mít československou státní příslušnost a že kurie jméno kandidáta vládě předem oznámí, aby nebyly jmenovány osoby, proti kterým byly námitky politického rázu.

Přes odpor progresivních sil se podařilo vládě panské koalice uvést v život *kongruovný zákon* č. 122/1926 Sb., tj. zákon o státním příspěvku k platům duchovním. Kongrua zvyšovala státní rozpočet na kultové potřeby a zatěžovala daňovou soustavu.

Modus vivendi obsahoval i pasáž o rozhraničení diecézí podle zásady, že žádná část republiky nemá být podřízena ordináři, jehož sídlo je za hranicemi státu. V roce 1928 zřídila vláda na základě této dohody vládní poradní komisi pro delimitaci a dotaci diecézí, hranice československých diecézí však byly uvedeny v soulad se státními hranicemi teprve od podzimu 1937.

1.9 Období po roce 1948

Již od jara 1948 se v KSČ začíná uvažovat o centrálním úřadu, který by se zabýval kultovými záležitostmi a centralizoval církevní politiku státu. Tyto úvahy ustoupily aktuálnímu hledání status quo s římsko-katolickou církví. Po krachu jednání s katolickou hierarchií a Vatikánem v létě 1949 se přípravy nového úřadu urychlily.

Státní úřad pro věci církevní byl zřízen speciálním zákonem, který se spolu se Zákonem o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností řadí mezi tzv. církevní zákony. Oba tyto zákony byly schváleny 14. 10. 1949.

³³ KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1977, ISBN 80-7113-003-6

Státní úřad pro věci církevní byl úřadem s působností ministerstva, který řídil a prováděl veškerou církevní politiku v ČSR. Prvním ministrem pověřeným řízením tohoto úřadu byl Alexej Čepička, od roku 1951 pak na dva roky tento post zastával Zdeněk Fierlinger. Úřad převzal administrativní síly z několika zdrojů: z Církevní komise při Generálním sekretariátu Ústředního akčního výboru Národní fronty, z Národního shromáždění, z Ministerstva školství, z Ministerstva spravedlnosti, ze Státní bezpečnosti a dalších úřadů.

Mezi první úkoly, které měl úřad plnit, patřil přechod na financování církví ze státního rozpočtu od 1. 11. 1949, přijetí slibu věrnosti státu od duchovních všech církví a zároveň udělení či odepření udělení státního souhlasu k výkonu duchovenského povolání všem činným duchovním v ČSR. Zrušení mužských církevních řádů a řecko-katolické církve v dubnu 1950 představovalo nejdůležitější kroky v druhém roce fungování úřadu. Především vyklízení klášterů v Akci K³⁴ a Akci VK s sebou přineslo nenávratné kulturní a hmotné škody. V roce 1953 měla tato kulturní a materiální devastace dohru v podobě trestního stíhání několika úředníků úřadu, to však bylo z politických důvodů na pokyn Generálního prokurátora zastaveno a nedospělo k soudu.

V letech 1953 – 1956 byl Státní úřad pro věci církevní nejvyšším centrálním úřadem v ČSR, v němž se projevilo uvolnění a pomalá destalinizace politiky, která v této době otřásla celým východním blokem. V polovině září 1953 je do funkce předsedy Státního úřadu pro věci církevní jmenován JUDr. Jaroslav Havelka, který tento úřad opustil v roce 1951 s nástupem Z. Fierlingera. Havelka vzal vážně prohlášení prezidenta republiky a předsedy vlády o demokratizaci politiky a začal tyto principy na úřadě prosazovat. V této době také získávají první zkušenosti s církevní politikou liberální komunisté, kteří ovládnou církevní politiku v roce 1968: Erika Kadlecová, Jaroslav Hranička a Ladislav Prokůpek. Nutno však poznamenat, že liberální politika narazila ve většině bodů na odpor ÚV KSČ a nebyla tak uvedena v praxi. Nakonec byli

³⁴ Akce K je název pro nezákonnou násilnou likvidaci klášterů a mužských katolických řeholních řádů, která proběhla v komunistickém Československu v dubnu 1950. Akci předcházela monstrproces s představiteli řádů, který měl celou akci ideologicky odůvodnit před veřejností. Během akce bylo v Československu zlikvidováno 219 řeholních domů a internováno 2376 řeholníků, fakticky byl zabaven movitý i nemovitý majetek řeholů (u nemovitého majetku k tomu formálně došlo až později). Důsledkem celé akce byly mimo jiné obrovské škody na kulturním dědictví národa - mnohé klášterní stavby, které představovaly unikátní architektonické památky, byly ponechány chátrat či dokonce cíleně ničeny, byla zničena řada vzácných tisků a rozkraden cenný movitý majetek, jako starobylý nábytek, a podobně. Krátce po ní následovala podobně koncipovaná, ale mnohem pozvolnější akce R, která byla namířena proti ženským řádům. Dostupné z URL <http://www.totalita.cz/cirkev/cir_04.php>

liberální politici na podzim roku 1956, kdy došlo následkem destalinizace komunistické politiky k nebezpečným vnitrostátním otřesům v Polsku a Maďarsku, odstranění.

Úřad byl zrušen vládním nařízením č. 19/1956 Sb. a jeho pravomoc následně přešla pod Ministerstvo školství a kultury, kde bylo zřízeno za tímto účelem Církevní oddělení, později Sekretariát pro věci církevní.³⁵

V novodobé historii po listopadu 1989 bývají velké sakrální stavby ve vlastnictví církví. Vzhledem k nedořešeným restitucím církevního majetku žijí církve pouze z toho mála, co dostávají od státu. A tyto prostředky investují přednostně do staveb, jež využívají k bohoslužebným úkonům. Řadu kostelů a kaplí však církve kvůli nedostatku věřících využívají sporadicky, či je nevyužívají vůbec. V těchto případech se většinou nebrání jejich převodu do vlastnictví obcí. Některá obecní zastupitelstva se však převzetí zchátralých budov obávají. Radnice obcí, kde se obnova nedaří, používají nejčastěji dva argumenty: nedostatek finančních prostředků a spletité vlastnické vztahy, které jsou v naprosté většině případů jen výmluvou. A jako v mnohých jiných případech, i zde záleží především na lidech a jejich přístupu.

Zdalo by se, že za 20 let existence nového režimu bylo dost času dát vše do pořádku. Skutečnost je však jiná. Jen větších sakrálních památek - kostelů, kaplí a kapliček zůstává v České republice stále ještě téměř 2000 ve velmi špatném až kritickém stavu. Stát směřuje investice hlavně do výstavby dopravních sítí, nemocnic či škol, významné prostředky jdou i na odstraňování starých ekologických zátěží.

³⁵ WEIS, M. *Kříž pod rudou hvězdou*, České Budějovice: Nakladatelství JIH, 2009, ISBN 978-80-86266-30-5

2. Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha

2.1 Románská rotunda sv. Víta

Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha je nejdůležitější stavební i duchovní památkou Prahy. I v dnešním jednadvacátém století budí úžas svou impozantní mohutností a vzrůsností z dálky, z blízka i zevnitř. V této gotické podobě ji založil Karel IV. v r. 1344; v roce 1562 byla dokončena Velká věž zakončená renesanční hlavicí, na přelomu 19. a 20. století pak byla v původním gotickém slohu přistavěna západní loď chrámu s dvěma věžemi. Na místě dnešní katedrály nechal postavit již v 10. století sv. Václav původní rotundu sv. Víta, nahrazenou pak v 11. století románskou bazilikou - zbytky těchto staveb lze spatřit v podzemí gotické katedrály.

Patrně v r. 930 byla knížetem Václavem vybudována rotunda svatého Víta³⁶ na skalnatém hřbetě vyvýšeném o tři metry nad Svatováclavskou studánkou, jejíž voda stékala roklí k jihu, a nad křižovatkou stezky jdoucí po hřbetě Opyše a cesty vedoucí zmíněnou roklí. Bezprostředním podnětem se stala relikvie získaná od římského císaře Jindřicha I. - rámě sv. Víta. Kostelíky typu rotund byly na Moravě a v Čechách³⁷ zakládány na paměť událostí ze života světců či jejich mučednické smrti. Vnější průměr rotundy činil cca 13 metrů, na počátku měla patrně jen jednu apsidu s oltářem zasvěceným sv. Vítu. Ostatky knížete Václava byly přeneseny patrně v r. 938 ze Staré Boleslavi tři roky po jeho smrti a umístěny v nově zbudované jižní apsidě. Do nové severní apsidy byly přeneseny z Hnězdna v r. 1039 Břetislavem I. ostatky sv. Vojtěcha. V polovině 11. století byl na západní straně zřízen přístavek neznámého, snad věžovitého, charakteru. Rotunda byla knížecím dvorským kostelem, v r. 973 se stala kostelem katedrálním v souvislosti se zřízením pražského biskupství. Při stavbě baziliky na téže místě v r. 1060 byla rotunda zbourána a zachována byla pouze jižní apsida s ostatky knížete Václava,³⁸ která vyklenovala jižní kapli baziliky. Zbytky severní apsidy jsou dobře patrné při běžné prohlídce za sklem v místě východní apsidy severní

³⁶ V místě dnešní kaple sv. Václava Svatovítské katedrály. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 7. – 10. ISBN nevedeno

³⁷ Patrně po vzoru římských okrouhlých mauzoleí – rotund. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 9. – 13. ISBN nevedeno

³⁸ Hrob měl zůstat na věky na stejném místě. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 9. ISBN nevedeno

lodě baziliky, kde se zdíva obou apsid kříží - starší základy rotundy podbíhají pod apsidu baziliky.

2.2 Románská bazilika sv. Víta, Václava a Vojtěcha

Rok před smrtí Svyatopluka II. byla na místě rotundy zahájena stavba trojlodní románské baziliky zasvěcené společně sv. Vítu, Vojtěchu a Václavu se dvěma věžemi, s neobvyklými dvěma kněžišti a příčnou lodí kolmou na hlavní trojlodí. Byla větší než tehdejší podoba baziliky sv. Jiří. Východní kněžiště bylo zbudováno přibližně na základech rotundy, západní v blízkosti Starého proboštství. Stavba byla zahájena roku 1060 a po požáru roku 1091 znovu dokončena v roce 1096. Její rozměry byly 70x35 metrů, základy včetně fragmentů zdobených sloupů a dlažby jsou dochovány, základy jižní stěny příčné lodi jsou vidět na III. nádvoří hradu pod betonovou deskou mezi hlavní věží sv. Víta a Starým proboštstvím,³⁹ podzemní krypta sv. Kosmy a Damiána je přístupná při prohlídce podzemí katedrály. Půdorys baziliky byl natočen proti směru hodinových ručiček oproti ose západ-východ,⁴⁰ pravděpodobně byla orientována oltářem směrem k místu zavraždění sv. Václava ve Staré Boleslavi, kam přesně směřuje.⁴¹

K bazilice na severu přiléhal komplex Kapitulního kláštera kostela pražského s kapitulní síní, ambitem kolem rajského dvora a kaplí sv. Michala. Dvěma povrchovými chodbami tvořila bazilika komplex s bazilikou a klášteřem sv. Jiří na východě a s kostelíkem patrně zasvěceným sv. Bartoloměji na jihu. Dvořané prý směli kostel navštívit pouze při korunovacích a pohřbech. Bazilika zanikala po částech, neboť při stavbě nové gotické katedrály od r. 1344 nesměly být přerušeny náboženské obřady. Západní část baziliky byla liturgicky využívána patrně ještě po r. 1400.

³⁹ Nynější úroveň nádvoří je v těchto místech asi metr pod původní. PAVEL, J. *Chrám sv. Víta v Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 10. ISBN neuváděno

⁴⁰ I proti pozdějšímu gotickému chrámu, který je též poněkud pootočen. PAVEL, J. *Chrám sv. Víta v Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 10. ISBN neuváděno

⁴¹ Pozoruhodné je, že přesně na metr v jedné ose je spojnice kněžiště baziliky a pražských rotund sv. Kříže a sv. Štěpána (Longina), postavených ve stejném období poněkud později, která míří dále k Jeruzalému. PAVEL, J. *Chrám sv. Víta v Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 11. ISBN neuváděno

2.3 Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha

Základní kámen gotické katedrály byl položen 21.11.1344 Karlem IV., arcibiskupem Arnoštem z Pardubic a Janem Lucemburským v souvislosti s povýšením pražského biskupství na arcibiskupství 30.4. téhož roku. Karel IV. znal velmi dobře nový gotický katedrální sloh vzniklý ve Francii, kde byl vychováván, a ke stavbě velkolepé katedrály, která měla předčít své francouzské vzory zejm. katedrály v Narbonne, Rodez a Toulouse, povolal z Avignonu stavitele Matyáše z Arrasu. Ten do své smrti v r. 1352 stihl vystavět větší část chóru s kaplemi až do výše ochozu nad přízemními vysokými okny, včetně obvodových zdí svatováclavské kaple. Po jeho smrti probíhaly 4 roky práce nadále dle jeho plánů a od r. 1356 pokračoval ve stavbě 23 letý německý stavitel Petr Parlěř,⁴² posléze byli vedoucími stavby jeho synové Václav⁴³ a Jan (1398–1406); po nich do husitských válek, jež stavbu přerušily, Petr, zvaný Petrlík, jenž některé dokončovací a opravné práce vedl až do poloviny 15. století, mj. vystavěl provizorní stěnu s rozetami,⁴⁴ zakrývající od západu chór.

Tato parlěřovská huť stihla dostavět východní část katedrály s chórem a věncem kaplí, se severovýchodním vnějším schodištěm a nedokončenou velkou věží,⁴⁵ jižní stěnu transeptu, jež spojila velkou věž s jižním vnějším schodištěm.⁴⁶ Parlěřův sloh byl volnější než Matyášův a předznamenává již období pozdní gotiky, Petr Parlěř byl vysoce tvůrčím architektem, zdrojem jeho inspirace byla mj. katedrála v Kolíně nad Rýnem, při jejíž stavbě působil jeho otec Jindřich a katedrála ve Štrasburku. Vladislav II. Jagellonský, který se hlásil k odkazu Karla IV., a jeho stavitelé Hanuš Spiess a po něm Benedikt Ried se pokusili o dostavbu katedrály. V r. 1477 byl odlit zvon Zikmund, o patnáct let později vystavěna královská oratoř propojená krytým mostem s Královským palácem, a v r. 1509 byla zahájena stavba druhé velké věže symetrické k jižní a částečně bylo vystavěno i trojlodí kolem hrobu sv. Vojtěcha

⁴² Peter Parler, 1330–1399, narozený patrně ve městě Schwäbisch Gmünd, přízvisko Parler, které získal po otci, vzniklo z latinského parlerius = polír, stavbyvedoucí. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 24. – 24. ISBN neuvedeno

⁴³ V r. 1397, poté budoval katedrálu ve Vídni. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 25. ISBN neuvedeno

⁴⁴ Rozety pak byly v 16. století odstraněny a zeď opatřena freskou. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 48. ISBN neuvedeno

⁴⁵ Vystavěnou do výše 55 metrů

⁴⁶ Zlatě zdobené velké okno v této stěně nad mozaikou však bylo osazeno až v r. 1909, do té doby se zde klenul prázdný gotický oblouk, který přehnaně dominuje první známé pražské vedutě z r. 1493. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 54. ISBN neuvedeno

a provizorně zastřešeno s dřevěnými krovy, takže v něm probíhaly bohoslužby. Při ničivém požáru Malé Strany a Hradu v r. 1541 byla ohněm zachváčena i katedrála, shořelo vše dřevěné a byly zničeny zvony žárem i pádem, za své vzalo i trojlodí. Opravné práce probíhaly za Ferdinanda II., prováděli je zejména Paolo della Stella a posléze Bonifác Wohlmüt. Byly odlity nové zvony, vybudována měděná střecha, snad natřená národními barvami červenou a bílou, vyměněny ohořelé kamenné prvky atd., v r. 1567 byly dokončeny varhany na nově vystavěné kruchtě. Obnova byla dokončena v devadesátých letech 16. století; po bělohorských událostech, kdy bylo vnitřní liturgické zařízení poničeno za ovládnutí chrámu protestanty, byla katedrála znovu vysvěcena v r. 1621. K další velké přestavbě – v barokním slohu - mělo dojít od r. 1673 za Leopolda I., práce však byly asi po dvou letech ukončeny, z dalších pokusů stojí za zmínku úpravy při oslavách svatořečení sv. Jana Nepomuckého v r. 1721 a zamýšlená gotická dostavba, již měl vést K. I. Dientzenhofer po r. 1727, došlo však jen k opravným pracím a úpravám interiérů. V r. 1757 byla katedrála poničena dělostřeleckou palbou Prusů a poté opravena. Definitivní dostavba chrámu se však podařila až kolem přelomu 19. a 20. století Svatovítské jednotě. Od padesátých let 19. století probíhaly opravné práce, 1.10.1873 byl položen základní kámen k dostavbě trojlodí dle projektu Josefa Mockera, po jeho smrti ve stavbě pokračoval Kamil Hilbert. V r. 1929 byl dostavěný chrám v dnešní podobě vysvěcen u příležitosti milénia zavraždění sv. Václava.

Rozměry chrámu jsou 58x124 metrů, hlavní věž je 96,5 metrů vysoká,⁴⁷ čelní věže 82 metrů, výška klenby 33,2 metru.⁴⁸ Katedrála svatého Víta po roce 1989 přejmenována na katedrálu svatého Víta, Vojtěcha a Václava.

⁴⁷ Před dostavbou bylo uváděno 99,3 m. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 66. ISBN neuvedeno

⁴⁸ Pro srovnání: nejvyšší gotická klenba v katedrále sv. Petra v Beauvais má 48 F, katedrála v Kolíně nad Rýnem 43 m., katedrála Notre-Dame v Remeši 38 m., klenba kostela Panny Marie Sněžné na Novém Městě Pražském je vysoká 34 metrů. PAVEL, J. *Chrám sv. Vítav Praze*, Praha: Odeon, 1968, s. 66. ISBN neuvedeno

3. Vlastnictví katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha

3.1 Znárodnění katedrály

Příběh o znárodnění katedrály začíná v roce 1954 u zákona č. 2/ 54 Sb. z 20. 1. 1954 o Státním plánu rozvoje národního hospodářství Republiky československé na rok 1954. V tomto zákoně jsou známé řeči o zvyšování výroby v nejrůznějších oblastech hospodářství a úkoly jsou vyjmenovány s velkou podrobností. Ale ani slovo o náboženství, o katedrále, o Pražském hradě. V tomto směru ministru kultury žádný úkol nepřipadl.

Dne 10. 10. 1954 – tedy až v závěru hospodářského roku – bylo s odkazem na uvedený zákon vydáno vládní nařízení č. 55/ 54, o kterém se tvrdí, že je to vlastní znárodnovací dekret. Hned v § 1 se tu říká, že Pražský hrad, sídlo prezidenta, náleží "všemu československému lidu".⁴⁹ Tato "definice" Pražského hradu určitě nezahrnuje katedrálu, která nikdy nebyla "sídlem prezidenta".⁵⁰ Ostatně zjistit, co to je Pražský hrad, je zcela jednoduché. Stačí nahlédnout do vložky č. 1 Zemských desek, kde je seznam nemovitostí, které Pražský hrad tvoří. Katedrála ani ostatní budovy církve v tomto seznamu rozhodně uvedeny nejsou. Ani v tomto vládním nařízení není o katedrále zmínka tudíž zde neexistuje právní opora. Pouze se tu říká, že vymezení areálu Pražského hradu provede "rada Ústředního národního výboru hlavního města Prahy v dohodě s kanceláří prezidenta republiky".⁵¹ Nic nepomůže odkaz na to, že toto vládní nařízení dodatečně odhlasoval parlament. Jakýkoliv vyvlastňovací výrok totiž i tady chybí.

Vyhláška o vymezení chráněné oblasti Pražského hradu, vydaná odborem vnitřních věcí rady Ústředního NV hl. m. Prahy, tedy nikoliv radou, publikovaná 19. 9. 1955. Každý by očekával, že bude uveden nějaký výrok o katedrále. Odbor vnitřních věcí se však nenamáhal ve své vyhlášce vypsát parcely a budovy, které do chráněné oblasti Pražského hradu patří. Pouze "vykolíkoval" území od jednoho rohu ke druhému, v některých případech dokonce prostředkem pozemků. Tedy ani zde není žádný konkrétní vyvlastňovací výrok o katedrále, o té tu opět není ani zmínka.

⁴⁹ vl.nař. č. 55/ 54, 1954

⁵⁰ tamtéž

⁵¹ tamtéž

Odbor pro výstavbu Ústředního NV hl. m. Prahy vydal 17. 2. 1956 rozhodnutí s pozoruhodným názvem: *Rozhodnutí o náhradě za nemovitosti v chráněné oblasti Pražského hradu*. V něm uvádí, že "po vymezení chráněné oblasti přecházejí s účinností od 16. prosince 1954⁵² do vlastnictví československého státu⁵³ podle ustanovení § 1 vládního nařízení", a následuje seznam pozemků a budov, kterých se to týká, včetně katedrály.

Následuje zápis do pozemkových knih. Každý zápis musel být odůvodněn, resp. doložen vlastnickým titulem. Jako vlastnický titul pro stát není uvedeno vládní nařízení 55/ 54 Sb., nýbrž ono již známé rozhodnutí odboru pro výstavbu Ústředního NV hl. m. Prahy ze dne 17. 2. 1956 č. j. Výst./ 1328834/ 55Po. Státní administrativa tak konečně splnila úkol, který jí zákon č. 2/ 54 neuložil. Fiktivní hospodářský úkol pro rok 1954 byl splněn až v roce 1956, a jak nám říká rozhodnutí ze 17. 2. 1956, vlastnické právo přešlo na stát se zpětnou účinností už ke dni 16. 12. 1954, samozřejmě bez náhrady.

Záměr komunistického režimu zmocnit se církevních objektů na Hradčanech, pokud jde o realizaci, připadl až subalterním úředníkům z odboru výstavby Ústředního NV hl. m. Prahy.⁵⁴ Tak se věc ani podle zákona totalitního komunistického režimu právně nemožná stala možnou. A celý tento příběh přejímá náš demokratický řád od komunismu osvobozené republiky a svými proticírkevně zaměřenými právníky z oné minulé doby hájí zuby nehty komunistické nespravedlnosti jen proto, že tak mohou církve poškodit.⁵⁵

3.2 Průběh novodobého sporu mezi církví a státem

Dne 30.12. 1992 byla doručena Obvodnímu soudu pro Prahu žaloba,⁵⁶ kde se žalobci⁵⁷ domáhali určení vlastnického práva jednak ke Katedrále sv. Víta a tzv. kanovníckým domům a také ke Katolickému kostelu Všech svatých.

⁵² Tj. účinnosti vládního nařízení. Dostupné na URL pražského arcibiskupství <<http://www.apha.cz/archiv-clanku/>>

⁵³ Nikoliv už "všeho československého lidu". Dostupné na URL pražského arcibiskupství <<http://www.apha.cz/archiv-clanku/>>

⁵⁴ Tento postup je totiž v rozporu i s § 9 komunistické květnové ústavy č. 150/ 48. Dostupné na URL pražského arcibiskupství <<http://www.apha.cz/archiv-clanku/>>

⁵⁵ Vyjádření kardinála Miloslava Vlka dne 26.8.2003. Dostupné na URL pražského arcibiskupství <<http://www.apha.cz/archiv-clanku/>>

⁵⁶ Vedená pod č.j. 13 C 544/92

⁵⁷ a) Metropolitní kapitula u sv. Víta v Praze, IČ: 14451115, se sídlem Praha 1 – Hradčany, Hrad III. nádvoří 48/2, PSČ 118 00 b) Kolegiální kapitula Všech svatých na Hradě pražském, IČ: 48549126, Praha 14 Hloubětín, Vaňkova 447/6, PSČ 198 00

Žalobci uvedli, že byli řádnými vlastníky nemovitostí v katastrálním území Hradčany a doložili, že jejich vlastnické právo bylo zapsáno v pozemkových knihách ještě před vznikem samostatného Československého státu a popsali způsob, jakým se těchto nemovitostí zmocnil komunistický režim, když v rozporu s čl. 66 tehdy platné Ústavy zmocnil vládu v § 14 zákona č. 2/1954 Sb. k zákonodárné činnosti. Následně pak vláda vydala vl.nař. 55/1954 Sb. Výslovně namítali, že dikce tohoto vládního nařízení nemohla vyvolat přechod vlastnického práva.

Kancelář prezidenta republiky ve vyjádření k žalobě z 31.3.1993 mimo jiné výslovně uvedla, že z jazykového hlediska odpovídá vl.nař. č. 55/1954 Sb. spíše proklamací zájmu zákonodárce a že považuje soudní řízení o určení vlastnického práva za odpovídající formu, jak nastolenou problematiku řešit. Toto stanovisko sdílela také Správa Pražského hradu, která podáním z 19.11.1993 navrhovala záměnu účastníků tak, že by vstoupila do řízení místo Kanceláře prezidenta republiky.

Po provedeném řízení vydal soud I. stupně při jednání dne 19.12. 1994 rozsudek, jímž žalobě vyhověl a žalobce určil vlastníky předmětných nemovitostí. V odůvodnění tehdejšího rozsudku vyložil právní posouzení věci a dospěl k závěru, že vl.nař.č. 55/1954 Sb. vydala vláda nad rámec zákona č. 2/1954 Sb., že uvedené vládní nařízení nesouviselo s ročním plánem národního hospodářství, že nešlo o opatření nutné ke splnění úkolů státního plánu, že však s odkazem na zákon č. 480/91 Sb. je nutno hledět na něj jako na dosud platné, protože nebylo předepsanou ústavní procedurou zrušeno.⁵⁸

Proti rozsudku soudu I. stupně podala Kancelář prezidenta republiky 9.2. 1995 odvolání, v němž namítala nedostatečné vyřešení otázky aktivní legitimace žalobců, ohledně pasivní legitimace namítala, že pasivně legitimovaným subjektem je Správa

⁵⁸ V rámci právního hodnocení věci – řešení otázky, zda na základě vl.nař. 55/1954 Sb. a navazujících aktů došlo k přechodu vlastnického práva – soud provedl rozbor druhů vlastnictví, jak je rozeznával občanský zákoník č. 141/1950 Sb. se závěrem, že tento zákoník neznal pojem všelidového vlastnictví ani pojem vlastnictví všeho lidu, dále provedl komparaci vl.nař. 55/1954 Sb. se zákony o znárodnění č. 114, 115, 120, 123, 124, 125, 148 z roku 1948 a touto komparací zjistil, že všechny tyto normy obsahují termín zestátnění a jeho proceduru zajišťují naprosto přesně specifikovanými úkony. Soud se dále zabýval i obsahem vl.nař.č. 15/1959 Sb. a č. 71/1959 Sb. z hlediska úpravy přechodu vlastnického práva a zjistil, že na rozdíl od vl.nař.č. 55/1954 Sb., tato vládní nařízení přechod vlastnického práva výslovně ve své dikci obsahují.

Pražského hradu. Odkazovala také na to, že rozhodnutí Oboru pro výstavbu ÚNV⁵⁹ bylo možné napadnout opravným prostředkem.

Nelze pominout skutečnost, že v průběhu lhůty k podání odvolání byla zorganizována petiční akce proti rozsudku soudu I. stupně z 19.12.1994 požadující jeho zrušení a skutečnost, že této petiční akci se zúčastnili dokonce poslanci Poslanecké sněmovny České republiky.

Podáním z 6.3.1995 se o vedlejší účastenství v řízení ucházela Národní galerie v Praze, která v tomto podání dovozovala právní zájem na výsledku řízení z toho, že v některých nemovitostech má nainstalovány sbírky, a namítala, že Náboženská matice není součástí církve římsko-katolické, což podle ní zřejmě znamenalo, že by se s ostatními žalobci nemohla domáhat ve stejném řízení určení vlastnického práva k nemovitostem, jejichž byla vlastníkem. Ve věci samé vytýkala Národní galerie soudu I. stupně, že si opatřil od právnické fakulty UK v Praze odborná stanoviska, a že není zřejmé, kde rozhodoval soud a kde rozhodovali vysokoškolští učitelé a naopak podle ní měl soud vycházet z názorů prvorepublikového protikatolického aktivisty, profesora A. Hobzy, který se už na samém počátku 50. let stal přísluhovačem komunistické justice, když na straně obžaloby aktivně vystupoval v trestním procesu proti představitelům římskokatolické církve. Názory A. Hobzy v širokém rozsahu do své argumentace zahrnul Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových v dovolání z 26.9.2006. Vedlejší účastenství Národní galerie Městský soud v Praze usnesením⁶⁰ nepřipustil.

V odvolacím řízení Městský soud v Praze⁶¹ napadený rozsudek zrušil a věc vrátil soudu I. stupně k dalšímu řízení. Spis byl soudu I. stupně vrácen 14.11. 1995.

Soud I. stupně usnesením z 6.1.1997 vyloučil věc Náboženské matice k samostatnému projednání.⁶² Tato linie řízení probíhala proto mimo kauzu žalobců. V této věci procesní úkony víceméně neprobíhaly, jednak proto, že soud vyčkával rozhodnutí ve vyloučené věci a jednak, a to hlavně, proto, že vláda České republiky

⁵⁹ č.j. Výst./13-28834/55-Po ze 17.2.1956

⁶⁰ č.j. 22 Co 79/95 z 30.10.1995

⁶¹ č.j. 22 Co 79/95 z 30.10. 1995

⁶² Řízení bylo nadále vedeno pod č.j. 13 C 8/96

připravovala celkové vypořádání státu a církvi.⁶³ Obě tato usnesení podepsal tehdejší předseda vlády Prof. Ing. Václav Klaus, CSc. Tento záměr však nebyl doveden do konce v důsledku změny politické garnitury, která tento proces v roce 1998 zastavila.

Následně byly řešeny procesní otázky, zejména aktivní legitimace žalobců Katolického kostela Všech svatých, Katolického metropolitního kostela u sv. Víta a Pražské proboštské benefice Metropolitního dómu a tato fáze vyústila v usnesení soudu I. stupně ze 29.7. 2003, jímž ohledně jmenovaných subjektů bylo řízení zastaveno. Důvodem zastavení řízení ohledně těchto žalobců byl postup ministra kultury Pavla Dostála a souvisel s přípravou přijetí zákona č. 3/2002 Sb. – o církvích a náboženských společnostech. Ten byl přijat 27.11. 2001 a vyhlášen 7.1. 2002 s tímto datem účinnosti. Podle § 28 odst. 3 tohoto zákona „*Církevní právnické osoby evidované ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona se považují za evidované podle tohoto zákona.*“⁶⁴ Dobu od 27.11. 2001 do 7.1. 2002, ale využil tehdejší ministr kultury ČR Pavel Dostál k tomu, že příkazem č. 32/2001 z 21.12. 2001, tedy po přijetí, avšak před nabytím účinnosti zákona, zrušil evidenci tzv. historických církevních právnických osob, tedy i těch, kterých se týkalo usnesení o zastavení řízení, čímž sledoval vznik právního vakua a v důsledku toho administrativní zánik tzv. historických církevních právnických osob, tedy i Katolického kostela Všech svatých. Ani v tomto případě se ministr kultury nevešel do ústavněprávních limitů a i toto jeho pochybení muselo být napraveno cestou ústavní stížnosti.⁶⁵

Podáním z 1.8.2003 žalobci promítli do petitu žaloby rozhodnutí arcibiskupa pražského Miloslava kardinála Vlka o sloučení církevních právnických osob, podle kán. 381 § 1 CIC z 27.4. 2001. Soud změnu účastníků na straně žalující připustil usnesením ze 7.7. 2004, kterému bylo oponováno odvoláním jak ze strany Správy Pražského hradu, jako vedlejšího účastníka, tak i ze strany Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových (dále jen Úřad), který začal jménem České republiky ve věci jednat na základě § 28 zák. č. 201/2002 Sb. podáním z 7.5. 2004. Městský soud v Praze usnesení soudu I. stupně, které se týkalo okruhu účastníků na straně žalobců⁶⁶ potvrdil,

⁶³ Na základě svého rozhodnutí č. 6 z 8.1. 1997 a rozhodnutí č. 211 ze 7.4. 1997 (čl. soudního spisu 178-181)

⁶⁴ ÚS 1240/09

⁶⁵ Nález ÚS z 13.1. 2003 publikovaný pod č. 4/2003 Sb.

⁶⁶ č.j. 13 Co 373/2004 z 30.9. 2004

do jeho usnesení však podali jak Úřad, tak Správa Pražského hradu dovolání, které bylo usnesením Nejvyššího soudu ČR,⁶⁷ odmítnuto a spis byl k dalšímu řízení vrácen soudu I. stupně 22.8. 2005.

Nové jednání ve věci samé nařídil soud na 25.10. 2005. Před tímto jednáním Úřad doručil soudu 19.10. 2005 vyjádření ve věci samé, v němž zásadně změnil argumentaci, víceméně abstrahoval od protiústavnosti a protiprávnosti postupu odvíjejícího se od zákona č. 2/1954 Sb. přes vl.nař. 55/1954 Sb. až k rozhodnutí odboru výstavby a přešel k apologetice těchto aktů, jakoby vůbec nebyly v rozporu s Ústavou a zákony. Tvrdil, že otázka odnětí majetku právníckým osobám vůbec nebyla předmětem úpravy v Ústavě, a že tudíž ani nemuselo být provedeno na základě zákona a že ani nebylo třeba náhradu přiznávat nebo její přiznání vyloučit zákonem a že „*úvahy o ústavnosti vl.nař. 55/1954 Sb. v případě odnětí majetku právníckým osobám proto vůbec nemají místo*“.⁶⁸ Ohledně účinků vl.nař. 55/1954 Sb. přišel s konstrukcí, podle které bylo tímto nařízením deklarováno vlastnické právo ohledně nemovitostí, které už byly ve vlastnictví státu a konstituováno ohledně těch, které byly dosud ve vlastnictví žalobců. Dikci „*náleží všemu československému lidu*“⁶⁹ Úřad nevysvětluje metodou logického, jazykového a systematického výkladu, nýbrž tvrzením, že: „*v padesátých letech docházelo k určitému ideologicky motivovanému posunu ve vyjadřování právních norem*“⁷⁰ a že to vedlo částečně k potlačení terminologie o národním majetku a jeho nahrazování terminologií „*lidu*“.⁷¹

Obvodní soud pro Prahu 1 svým druhým rozsudkem⁷² po provedeném řízení rozsudkem určil žalobce vlastníky předmětných nemovitostí.

V odůvodnění rozsudku, které je v podstatě shodné s jeho prvním rozsudkem s přihlédnutím ke změnám, které v mezidobí nastaly, rekapituloval stanoviska stran, vymezil skutkový stav, zhodnotil provedené důkazy a pokud jde o právní posouzení věci, podrobně rozebral z hlediska jazykového, systematického, logického a historického vl.nař. 55/1954 Sb. a z hlediska jeho obsahu a účinků. Vložil význam zápisů v pozemkové knize podle úpravy před a po vydání tzv. středního občanského

⁶⁷ č.j. 20 Cdo 484/2005 z 28.7. 2005

⁶⁸ ÚS 1240/09

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ tamtéž

⁷² č.j. 13 C 544/92 z 25.10. 2005

zákoníku, porovnal vl.nař. 55/1954 Sb. s jinými znárodňovacími předpisy a dospěl k závěru, že nemohlo vyvolat přechod vlastnického práva na stát právě proto, že tento přechod ve své dikci neobsahuje a že se vymykalo všem předpisům, jimiž ke znárodnění docházelo. Uvedl, že dobrá víra držitele je vyloučena, protože „u státu nelze předpokládat neznalost vlastního právního řádu“.⁷³ Ohledně možnosti určovací žaloby uvedl, že neexistuje žádný předpis, který by zakazoval církevní právnické osobě žalobu na určení svého vlastnického práva k nemovitosti.⁷⁴

Městský soud v Praze⁷⁵ rozsudek soudu I. stupně z 25.10.2005 potvrdil a konstatoval, že soud I. stupně provedl dokazování podle § 120 odst. 1 a 3 o.s.ř. v rozsahu, který mu umožnil úplným způsobem zjistit skutkový stav věci, jak stanoví § 153 odst. 1 o.s.ř. a protože nepochybil ani v právním posouzení věci, na odůvodnění rozsudku soudu I. stupně odkázal. Protože se tento rozsudek následovně stal v dovolacím řízení předmětem kritiky zejména v něm obsaženého právního posouzení, považují žalobci za účelné zdůraznit, že se odvolací soud vypořádal se všemi námitkami, které byly vymezeny jak z hlediska skutkového, tak z hlediska právního, včetně toho, že se vypořádal i s odkazy žalované strany na judikaturu, ať už se opírala o rozsudky Nejvyššího soudu nebo nálezy Ústavního soudu.⁷⁶

Na základě dovolání Úřadu postoupil Obvodní soud pro Prahu 1 dne 27.11. 2006 spis Nejvyššímu soudu ČR a tento soud, jako soud dovolací, svým rozsudkem z 31.1. 2007 zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1⁷⁷ a Městského soudu v Praze⁷⁸ a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 1 k dalšímu řízení s tím, že „soud I.

⁷³ ÚS 1240/09

⁷⁴ Proti rozsudku podal Úřad odvolání, v němž mimo jiné opakoval i tvrzení o deklaratorním a konstitutivním účinku vl.nař. 55/1954 Sb., odkazem na zák.č. 59/1996 Sb. se snažil dovozovat shodnost legislativní techniky této normy a vl.nař. 55/1954 Sb. a vl.nař. 15/1959 Sb., ohledně termínu „všemu československému lidu“ odkazoval na ideologicky motivovaný posun ve vyjadřování právních norem.

⁷⁵ č.j. 13 Co 36/2006 z 16.6. 2006

⁷⁶ Úřad ihned po vyhlášení rozsudku Městským soudem v Praze ohlásil, že podá dovolání. Bez ohledu na toto jeho prohlášení začala probíhat již druhá petiční akce s cílem přispět ke zvratu rozsudků soudu I. a II. stupně založená na argumentu, že církev nikdy nebyla vlastníkem předmětných nemovitostí. Tentokrát byla petiční akce doplněna Centrem pro ekonomiku a politiku, které „shodou“ okolností ve svém sborníku z podzimu roku 2006 označil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 č.j. 13 C 564/92 a rozsudek Městského soudu v Praze č.j. 13 Co 36/2006 za příklady „soudcovské autokracie“.

⁷⁷ č.j. 13 C 244/1992-406 z 25.10. 2005

⁷⁸ č.j. 13 Co 36/2006-446 z 16.6. 2006

*stupně je pak ve smyslu § 226 odst. 1 a § 243d odst. 1 o.s.ř. vázán zde vyslovenými názory soudu dovolacího“.*⁷⁹

Rozhodl tedy v rekordně krátké době (devět týdnů, která zřejmě nemá obdoby v praxi Nejvyššího soudu), aniž respektoval ust. § 15a odst. 1 o.s.ř., podle něhož mají účastníci právo vyjádřit se k osobám soudců a přísedících, kteří mají podle rozvrhu práce věc projednat a rozhodnout, a aniž splnil tuto poučovací povinnost soudu o tomto právu vůči účastníkům.

Obvodní soud pro Prahu 1⁸⁰ v novém řízení žalobu na určení vlastnictví k nemovitostem zamítl. V odůvodnění svého rozsudku soud I. stupně odkázal na skutková zjištění a právní posouzení věci, jak jsou obsaženy v jeho rozsudku z 25.10. 2005 a na změnu v právním posouzení při skutkovém základě rozšířeném o poznatek, že skutečně z politických důvodů, a z důvodu, že se jednalo o majetek církevních právnických osob, nebylo užito ve vl.nař. 55/1954 Sb. ani termínu „*vyvlastnění*“ ani termínu „*zestátnění*“, ale že záměrně bylo použito slovního vyjádření „*náleží všemu československému lidu*“.⁸¹

Městský soud v Praze, jako soud odvolací⁸² rozsudek soudu I. stupně z 27.9. 2007, jímž byla žaloba zamítnuta, potvrdil.

V odůvodnění rozsudku však především odkázal na svůj rozsudek⁸³ a na svůj právní názor na věc, který v tomto rozsudku podrobně vyložil a zdůraznil, že se dovolací soud ztotožnil s jeho právním názorem, podle něhož nárok žalobců není a nemůže být nárokem restitučním ve speciálním slova smyslu. Názorový odstup Městského soudu v Praze od názoru dovolacího soudu je zcela zřetelný.

Pokud jde o změnu právního názoru, uvedl doslova, že tento „*právní názor musel změnit pod vlivem závazného právního názoru obsaženého v rozsudku Nejvyššího soudu ČR*“.⁸⁴ Uvedl, že dovolací soud vyslovil dva právní názory, které na rozdíl od žalobců považuje za názory právní.

⁷⁹ ÚS 1240/09

⁸⁰ č.j. 13 C 30/2007 z 27.9. 2007

⁸¹ ÚS 1240/09

⁸² č.j. 13 Co 47/2008 z 30.4. 2008

⁸³ č.j. 13 Co 36/2006 z 16.6. 2006

⁸⁴ č.j. 28 Cdo 3318/2006 z 31.1. 2007

Proti rozsudku Městského soudu v Praze,⁸⁵ jímž byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1,⁸⁶ podali žalobci dne 27.8. 2008 dovolání, jehož přípustnost dovozovali z ust. § 237 odst. 1 písm.c) a § 3 o.s.ř. a dovolacímu soudu předestřeli jako otázky zásadního významu:

a) Zavazuje názor dovolacího soudu podle § 226 odst. 1 a § 243d odst. 1 o.s.ř. soudy nižšího stupně i v případě, že rozsudek dovolacího soudu byl vydán senátem, jehož členem byl i soudce, jehož účast na projednávání a rozhodnutí věci byla vyloučena pro podjatost ve smyslu § 14 odst. 1 o.s.ř. ve spojení s ust. § 1 odst. 2 zák. č. 198/1993 Sb.?

b) Je vadou řízení ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) o.s.ř., jestliže dovolací soud porušil povinnost podle § 15a odst.1 o.s.ř. a zmařil tak žalobcům právo vyjádřit se k osobám soudců a přísedících?

c) Je vadou řízení skutečnost, že dovolací soud nedodržel povinnost podle § 15a věta druhá o.s.ř. a nepoučil účastníky o možnosti vyjádřit se k osobám soudců?

d) Je při posuzování otázky přechodu vlastnického práva podle vl.nař. 55/1954 Sb. nadřazena teorie tzv. socialistického práva principům demokratického právního státu, tj. čl. 17 Všeobecné deklarace lidských práv a svobod z roku 1948, ust. § 9 odst. 1 a 2, § 90 a § 149 Ústavy č. 150/1948 Sb., ust. § 108 obč. zák. č. 141/1950 Sb. a zák. č. 198/1993 Sb.?

e) Lze vyloučit u odvolatelů právo domáhat se určení vlastnického práva odkazem dovolacího soudu na to, že od převzetí předmětných nemovitostí uběhlo 35 resp. 50 let, tedy vyloučit určovací žalobu proto, že komunistický režim existoval a trval 40 let? Je takový výklad nadřazen intencím zákona č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu?

f) Vylučuje určovací žalobu odvolatelů právě ta skutečnost, že jsou církevními právníckými osobami?

Dovolací soud o námitce podjatosti předsedy senátu Nejvyššího soudu ČR JUDr. Františka Ištvánka⁸⁷ rozhodl tak, že JUDr. F. Ištváněk není vyloučen z projednávání a rozhodnutí ve věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 1.⁸⁸

⁸⁵ č.j. 13 Co 47/2008 z 30.4.2008

⁸⁶ č.j. 13 C 30/2007 z 27.9. 2007

⁸⁷ č.j. 4 Nd 398/2008 z 10.12. 2008

⁸⁸ č.j. 13 C 30/2007 z 27.9. 2007

Po formální stránce upozorňují žalobci na to, že jeho podjatost nenamítali v označeném řízení u soudu I. stupně, nýbrž jeho podjatost namítali pro dovolací řízení.⁸⁹

Námítka podjatosti spočívala zejména v tom, že jmenovaný předseda senátu byl před listopadem 1989 členem a funkcionářem KSČ a že tedy na něj, jako na člena uvedené politické strany, dopadá spoluodpovědnost ve smyslu ust. § 1 odst. 2 zák. č. 198/1993 Sb. Tato odpovědnost není v uvedeném zákoně konstruována jako osobní účast na skutkových podstatách uvedených v § 1 odst. 1 cit. Zákona, nýbrž jako spoluodpovědnost za prosazování komunistického režimu v pozici funkcionáře předlistopadové komunistické strany. Pokud je usnesení Nejvyššího soudu z 10.12. 2008 uvedeno vyjádření dotyčného soudce v tom smyslu, „že se nepodílel na jakémkoliv způsobu utlačování některých politických, sociálních a náboženských skupin občanů a ani jinou zákonně uvedenou formou zločiny spáchané v letech 1948 – 1989 neprosazoval jako funkcionář, organizátor, či podněcovatel v politické i ideologické oblasti“,⁹⁰ pak je třeba k tomu uvést, že účast na takovém jednání nebyla v námitce podjatosti vůbec tvrzena. Námítka podjatosti vycházela ze skutečnosti, že dotyčný soudce byl předsedou ZO KSČ a že tedy na něj dopadá spoluodpovědnost za prosazování komunistického režimu v intencích § 1 odst. 1,2 zák. č. 198/1993 Sb. Usnesením⁹¹ byla podána odpověď na otázku, kterou vůbec žalobci nepoložili.

Nad rámec námítky podjatosti odkázal senát Nejvyššího soudu, který ji vyřizoval, ještě na § 60 zák. č. 6/2002 Sb. s tím, že členství v politické straně nelze samo o sobě považovat za důvod vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci. Ust. § 60 zák. č. 6/2002 Sb. upravuje předpoklady pro ustanovení funkce soudce, resp. přísedícího. Ohledně předpokladů pro výkon soudcovské funkce v obecné rovině rovněž žalobci nic nenamítali, takže odkaz na cit. Ust. zákona č. 6/2002 Sb. je zcela nepřípadný. Je ovšem třeba dodat, že § 60 tohoto zákona otázku podjatosti neřeší.

Pokud ještě dodal, že politická angažovanost soudců před rokem 1989 je sama o sobě irelevantní a tuto irrelevantnost argumentuje odkazem na to, že ani dnes nevyplývá z členství soudce v politické straně či hnutí žádné omezení pro výkon soudcovské funkce, pak zřetelně přehlédl, že námítka podjatosti vycházela z členství v politické straně, která byla zákonem označena jako organizace zločinná podle § 2 odst. 2 zák. č. 198/1993 Sb. a které byla přiznána odpovědnost za protiprávní režim

⁸⁹ č.j. 28 Cdo 4969/2008 z 18.2. 2009

⁹⁰ ÚS 1240/09

⁹¹ č.j. 4 Nd 398/2008 z 10.12. 2008

v období 1948 – 1989, pro úplnost je třeba dodat, že o námitce podjatosti předsedy senátu z důvodu uvedeného v § 1 odst. 2 zák. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, rozhodl senát, jehož všichni členové byli členy předlistopadové KSČ.

Ve věci samé Nejvyšší soud ČR, jako soud dovolací,⁹² dovolání zamítl v podstatě s odůvodněním, že žaloba na určení vlastnického práva nemůže být úspěšná pro absenci naléhavého právního zájmu na straně žalujících a že ve sporu nešlo a nemůže jít o preventivní ochranu vlastnictví žalobkyň ve smyslu majetkového nároku, který byl již individualizován právním aktem a nebo byl individualizovaný přímo na základě právní úpravy. K tomu však ještě dodal „*soudy se pro rozhodnutí o důvodnosti této žaloby nemusely již podle jejího obsahu zabývat vlastnickými poměry k nemovitostem před rokem 1954 (a tím méně soud dovolací vázaný uplatněnými dovolacími důvody), neboť se předmět sporu po celou dobu jeho trvání – s výjimkou stavu navozeného právní mocí předcházeného rozhodnutí odvolacího soudu – odvíjí od žalobního tvrzení, že žalobou tvrzené vlastnické právo není žalobkyněmi vykonáváno a že tomu držbou brání žalovaný stát*“.⁹³

Tento obrat Nejvyššího soudu v procesním postupu je překvapivý s ohledem na to, že jeho rozsudek⁹⁴ věnuje otázce vlastnictví zásadní pozornost a v odůvodnění končí jeho závěrem, že předmětné nemovitosti byly nezpochybnitelně převedeny na stát a důrazným pokynem, že soudy nemohou popírat faktický i právní účinek takové právní normy. Nejvyšší soud se otázkou přechodu vlastnictví meritorně zabýval, tuto vyložil radikálně odlišně než soud I. stupně,⁹⁵ odvolací soud⁹⁶ a svůj odlišný pohled na vlastnictví učinil součástí svého závazného pokynu soudům nižšího stupně. Nový rozsudek soudu I. stupně se otázkou přípustnosti určovací žaloby nezabýval a své rozhodnutí postavil na závěru dovolacího soudu „*o nezpochybnitelném převodu na stát*“.⁹⁷ S tímto aspektem se dovolací soud nevypořádal. V důsledku tohoto svého postupu se vyhnul odpovědi na otázky položené v dovolání, zejména na otázku uvedenou pod bodem d).

Na dokreslení je třeba ještě uvést, že tiskový mluvčí dovolacího soudu informoval veřejnost o průběhu dovolacího řízení dne 5.3.2009 takto: „... *Nejvyšší soud*

⁹² č.j. 28 Cdo 4969/2008 z 18.2. 2009

⁹³ ÚS 1240/09

⁹⁴ č.j. 28 Cdo 3318/2006 z 31.1. 2007

⁹⁵ č.j. 13 C 544/92

⁹⁶ č.j. 13 Co 36/2006

⁹⁷ ÚS 1240/09

*se nezabýval předmětem sporu a ani nerozhodoval o tom, zda odnětí těchto nemovitostí státem proběhlo v padesátých letech v souladu se zákonem. To ostatně ani nebylo předmětem jeho předchozího rozhodnutí z 31.12. 2007. Ačkoliv se žalobci a i veřejnost mylně domnívají o opaku.*⁹⁸

Úvaha o nepřípustnosti určovací žaloby z důvodu časového odstupu za situace, kdy k datu podání žaloby držel stát nemovitost 35 let, se odvíjí od úvahy, která je k této otázce obsažena v usnesení pléna.⁹⁹ Byla tedy nepřípustnost určovací žaloby ze skutkového základu projednávaného ve věci pod touto spisovou značkou posunuta na skutkový základ zcela odlišný. Navíc argumentace obsažená v tomto usnesení nezahrnuje podle názoru žalobců podstatný aspekt „plynutí času“, totiž ten aspekt, že na období, v daném případě od roku 1954 do roku 1989, se vztahuje zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu, přičemž v tomto zákoně je i svévolné zbavování majetku a porušování vlastnických práv označeno za zločin (§ 1 odst. 2 cit. zákona). Vyvozovat proto z „plynutí času“ závěr, že je třeba mu přiznat, v případě zániku vztahu k věci, účinky faktické, je neslučitelné nejen se zákonem č. 198/1992 Sb., ale je neslučitelné i s čl. 11 Listiny. Pokud se jeví 35 leté držení věcí, které jsou předmětem řízení, státem jako „dokonaná skutečnost“ a v této souvislosti se odkazuje na občanské právo z období před rokem 1950, pak je třeba připomenout, že časový úsek 1954 – 1992 nedosahuje časového limitu pro mimořádné vydržení, který činil v případě církevního majetku podle § 1472 o.z.o. 40 let. Zdůvodnit nepřípustnost ochrany vlastnického práva cestou určovací žaloby odkazem na to, že zásah do tohoto vlastnického práva proběhl v době podání žaloby před 35 lety a v době rozhodování před téměř 50 lety, de facto znamená popření práva na ochranu vlastnictví jako jednoho ze základních lidských práv odkazem na to, že komunistický režim, který tento zásah provedl, měl delší životnost než dnes platné lhůty pro vydržení.

V nálezech Ústavního soudu lze nalézt řadu příkladů, kdy Ústavní soud k aktivistickému řešení neváhal přistoupit, přičemž za případ, který se svým významem nejvíce blíží významu věci žalobců, je třeba považovat náleží Ústavního soudu,¹⁰⁰ který

⁹⁸ ÚS 1240/09

⁹⁹ ÚS – st. 21/05 – bod III

¹⁰⁰ ÚS 462/98 z 11.1. 2000

se týká Lidového domu. V řízení o ústavní stížnosti, kterou podala stěžovatelka Cíl a.s. za účasti vedlejšího účastníka České strany sociálně demokratické, dal Ústavní soud bez váhání průchod spravedlnosti, když přiznal Československé sociální demokracii v zahraničí, s odkazem na předúnorovou jurisdikci obecných soudů, ad hoc právní subjektivitu a tím i kontinuitu s nynější Českou stranou sociálně demokratickou. Tímto postupem určil vlastníka akcií akciové společnosti Cíl a.s, jejímž prostřednictvím bylo vlastnictví České strany sociálně demokratické k Lidovému domu obnoveno. Uvedené není míněno jako kritika, neboť k čemu jinému máme soudy a Ústavní soud zvláště, než k tomu, aby trvalou a stálou vůlí uskutečňovaly právo, tj. poskytly každému to, co jeho jest.

Dne 12.5.2009 žalobci navrhuji, aby Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a zrušil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1¹⁰¹ a rozsudek Městského soudu v Praze¹⁰² a usnesení Nejvyššího soudu ČR¹⁰³ pro jejich zásah do práv a svobod, které stěžovatelům zaručuje Listina základních práv a svobod v čl. 2 odst. 1, v čl. 11 odst. 1, v čl. 16 odst. 2, v čl. 36 odst. 1, 2 a v čl. 38 odst. 1.

Zajímavá jsou v kauze vlastnictví také vyjádření církevních představitelů. Kardinál Vlk přiznává katedrále její mimořádné postavení v národě. To je ovšem psychologické, morální, kulturní atp. hledisko, nikoliv právní. Tady je nutno rozlišovat. Katedrálu začal stavět Karel IV. pro církev, pro národ, pro sebe. Arcibiskup Arnošt z Pardubic posvětil základní kámen. Císař i národ se zúčastnili. Tehdy se určitým způsobem kryly úmysly císaře, církve (to je národa, lidu, který církev tvořil), nebylo vlastně velké rozlišování. Katedrála je „naše“, mohlo se říkat na všech stranách bez zření ke „kličkám paragrafů“. Ostatně, na ty se tehdy tolik nedbalo. Ale od 18. století se mnoho mezi výše zmíněnými subjekty změnilo; oddělily se od sebe. Pominula situace, v níž císař a národ se ztotožňovali s církví. A v té době se začalo – vedle psychologického a kulturního cítění – pro pořádek rozlišovat také hledisko právní. A to, ponechávaje stranou ostatní hlediska, vtělilo do „kliček paragrafů“ vůli Karla IV., aby katedrála patřila církvi. A tak se také dostala do pozemkových knih, jejichž zápis byl zákonem.

¹⁰¹ č.j. 13 Co 30/2007 z 27.9. 2007

¹⁰² č.j. 13 Co 47/2008 z 30.4. 2008

¹⁰³ č.j. 28 Cdo 4969/2008 z 18.2. 2009

V průběhu celého procesu byly situace, kdy oficiálně vydával svá stanoviska k případu. Příkladem je jeho vyjádření z 26. 9. 2007: „Poté, co Městský soud v Praze potvrdil rozsudek I. instance, mne překvapila petiční kampaň aktivistů brojících proti tomu, že bylo potvrzeno vlastnické právo Metropolitní kapituly u sv. Víta a Kolegiální kapituly Všech svatých. Mám i nadále za to, že článkem 18, odst. 2 Listiny základních práv a svobod je zakázáno působit na nezávislé rozhodování soudů, a proto mi ani nepřišlo na mysl, abych na takový počín reagoval podnětem k vyjádření souhlasného názoru na adresu lidí, kteří přijali oba rozsudky jako výraz spravedlnosti a projev nezávislého soudnictví. Proto jsem se obrátil písemně na předsedkyni Nejvyššího soudu České republiky paní JUDr. Ivu Brožovou o vysvětlení jednak výjimečně rychlého průběhu dovolacího řízení a jednak o vysvětlení důvodů, proč tuto kauzu (a také ostatní kauzy, které se týkají církevních právnických osob), vyřizuje soudce s nepřehlédnutelnou komunistickou minulostí. Z odpovědi paní JUDr. Brožové jsem zjistil, že soudce, který tuto věc vyřizoval, si v postavení předsedy senátu a v rámci osobní specializace sporů o církevní majetek vlastně přidělil věc sám sobě. Takový postup nepovažuji za souladný s právem na spravedlivý proces, tím spíše, že v této věci se jedná o rozhodování na základě osobní specializace soudce, který byl před rokem 1989 kariérním členem KSČ.“¹⁰⁴

3.3 Přehled procesů

Klíčové události v soudním sporu o vlastnictví katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha:

30.12.1992 - Náboženská matice podala proti Kanceláři prezidenta republiky určovací žalobu o vlastnictví katedrály svatého Víta a několika dalších nemovitostí v areálu Pražského hradu. K žalobě se přidaly další náboženské organizace.

19.12.1994 - Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl, že vlastníkem chrámu svatého Víta je Katolický metropolitní kostel u svatého Víta.

9.2.1995 - Prezidentská kancelář se spolu se Správou Pražského hradu odvolala proti rozhodnutí obvodního soudu.

30.10.1995 - Městský soud v Praze vrátil kvůli procesnímu pochybení případ obvodnímu soudu.

¹⁰⁴ ÚS 1240/09

2.3.1998 - Skupina 44 poslanců se obrátila na Ústavní soud se žádostí o zrušení tří legislativních norem z 50. let, na jejichž základě byl chrám církvi odebrán.

22.4.1999 - Ústavní soud žádosti nevyhověl a zákony nezrušil.

24.5.2001 - Metropolitní kapitula u svatého Víta stáhla žalobu na Správu Pražského hradu. Kapitula se od té doby soudí již pouze s Kanceláří prezidenta republiky.

Srpen 2003 - Obvodní soud vyřadil ze sporu o katedrálu tři ze čtyř žalobců - Katolický kostel Všech svatých, Katolický metropolitní kostel u svatého Víta a Pražskou proboštskou beneficií Metropolitního dómu. Podle soudu neměly právní subjektivitu. Církev se proti rozhodnutí odvolala.

9.2.2004 - Pražský městský soud zrušil rozhodnutí obvodního soudu o vyřazení tří žalobců a vrátil případ obvodnímu soudu k novému jednání.

23.7.2004 - Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl, že oprávnění žalovat stát ve sporu o katedrálu mají dva subjekty - Metropolitní kapitula u svatého Víta a Kolegiální kapitula Všech svatých na Hradě pražském. Toto rozhodnutí potvrdil počátkem listopadu i městský soud.

Prosinec 2004 - Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, který ve sporu jedná za Kancelář prezidenta republiky, oznámil, že proti rozhodnutí soudů podá dovolání k Nejvyššímu soudu.

27.8.2005 - Deník Mladá fronta Dnes informoval, že podle rozhodnutí Nejvyššího soudu bude církev ve sporu o katedrálu zastupovat Metropolitní kapitula u svatého Víta.

25.10.2005 - Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl, že katedrála patří církvi. Proti rozsudku se Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových odvolal k městskému soudu.

16.6.2006 - Pražský městský soud rozhodl, že katedrála s přílehlými nemovitostmi patří definitivně církvi.

5. září 2006 - SPH předala katedrálu církvi.

31. ledna 2007 - NS zrušil rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 1 i Městského soudu v Praze, které rozhodly, že katedrála patří církvi. Příklad se vrátil obvodnímu soudu.

20. února 2007 - Kardinál Miloslav Vlk odmítl návrh, aby církev a stát spravovaly katedrálu společně s tím, že je napřed třeba vyřešit vlastnictví. Společnou správu nabídl ministr a předseda Legislativní rady vlády Cyril Svoboda (KDU-ČSL).

6. března 2007 - Začala jednání KPR a Metropolitní kapituly o postupu při předávání chrámu.

- NS zveřejnil stanovisko, podle něhož by církev měla bez otálení předat katedrálu státu.

30. března 2007 - Kancelář prezidenta republiky a katolická církev se dohodly na provozním režimu katedrály.

24. dubna 2007 - Stát katedrálu definitivně převzal od církve; Hrad obdržel podepsané předávací protokoly ke katedrále.

27. září 2007 - Obvodní soud pro Prahu 1 rozhodl, že katedrála svatého Víta zůstane státu; církev se odvolala.

24. ledna 2008 - Zástupci katolické církve a Pražského hradu podepsali dohodu o společném užívání katedrály svatého Víta.

30. dubna 2008 - Pražský městský soud potvrdil verdikt Obvodního soudu pro Prahu 1 ohledně katedrály. Katedrála svatého Víta s přílehlými nemovitostmi tak patří státu. Verdikt je pravomocný. Církev se dovolala k Nejvyššímu soudu.

5. března 2009 - Nejvyšší soud oznámil, že odmítl dovolání církve. Církev poté oznámila, že hodlá podat ústavní stížnost s tím, že proces nebyl spravedlivý. V případě neúspěchu se chce obrátit i na štrasburský soud.

12. května 2009 - Katolická církev podala ústavní stížnost kvůli určení vlastnictví katedrály.

24. května 2010 - Arcibiskupství a Hrad oznámily, že arcibiskup Dominik Duka a prezident Václav Klaus uzavřeli dohodu o úpravě vztahů při péči o chrám sv. Víta.

Závěr

Hlavním cílem této práce je přiblížení vývoje církve a správu jejího majetku od počátku českého státu, jakožto misijní oblasti, přes zakládání biskupství, jmenování Arnošta z Pardubic prvním arcibiskupem pražským, husitské hnutí, vládu Habsburků, osamostatnění Československa, vládu jedné strany, až po současnost. I když o historickém vývoji církve existuje mnoho literárních pramenů, o vlastnictví sakrálních objektů se dozvíme pouze sporadicky a okrajově, jako by tato informace byla jistým axiomem. Historie nám ukazuje, že duchovní a světská moc vytvářely určitou symbiosu správy a vlády. Až moderní dějiny se snaží toto pouto násilně roztrhnout, což je exaktně vidět na sporu o katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha.

Samotná katedrála je tak významným architektonickým skvostem, jejíž historie je úzce spjata s naší zemí, že si zaslouhovala svojí vlastní kapitolu.

V poslední řadě je samotný spor, jenž se táhnul dlouhých 20 let a vzniknul v 60. letech minulého století zvlášť komunistických mocipánů, kteří ani nebyli schopní de iure znárodnit oblast pražského hradu. Bylo zajímavé sledovat přelévání judikatury na miskách vah na tu či onu stranu. Spor o katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha skončil dohodou tak, že katedrála zůstane v majetku českého státu, který se bude starat o opravy a údržbu, a církev jí může využívat ke své činnosti. Bylo by jistě zajímavé v budoucnu vzít jiný sakrální objekt, zjistit historii jeho vlastnictví a porovnat jí s katedrálou sv. Víta, Václava a Vojtěcha, možná bychom dospěly k ukázkovému precedentu.

Seznam použitých zdrojů

I. Literatura

- KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých*, Praha: 1977, ISBN neuvedeno.
- KADLEC, J. *Přehled církevních dějin českých II. díl*, Praha: 1977, ISBN neuvedeno.
- KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-4
- KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím: Křesťanská akademie, 1987, ISBN 80-7113-003-6
- MALÝ, R. *Církevní dějiny*, Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, ISBN 80-7266-083-7
- WEIS, M. *Kříž pod rudou hvězdou*, České Budějovice: Nakladatelství JIH, 2009, ISBN 978-80-86266-30-5
- WEIS, M. *Historie – učitelka života?*, Tišnov: SURSUM, 2004, ISBN 80-7323-072-0
- POLC, J. V. *Česká církev v dějinách*, Praha: Akropolis, 1999, ISBN 80-85770-75-X.
- ZLÁMAL, B. *Svatí Cyril a Metoděj*, Řím: Křesťanská akademie, 1985, ISBN neuvedeno
- JANÁK, J. HLEDÍKOVÁ, Z. *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, ISBN 80-04-21189-5.
- KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 301. ISBN neuvedeno.
- TRETERA, J. R. *Stát a církev v České republice*, Praha: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002, ISBN 80-7192-707-4
- KAPLAN, K. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*, Praha: nakladatelství Doplněk Praha – Brno, 1993, ISBN 80-85270-22-6
- BALÍK, S. HANUŠ, J. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, ISBN 978-80-7325-130-7
- KORECKÝ, M. *Praha v barevném reliéfu*, Praha: Orbis, 1975, ISBN neuvedeno
- PAVEL, J. *Chrám sv. Víta v Praze*, Praha: Odeon, 1968, ISBN neuvedeno

II. Prameny

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ ZDERČÍK & SPOL. - Ústavní stížnost
ÚS 1240/09

III. Zdroje elektronické

<http://www.iencyklopedie.cz>

<http://www.totalita.cz>

<http://www.apha.cz>

<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/ustavko/zeman.pdf>

IV. Seznam zkratk

<i>ABGB</i>	- Všeobecný zákoník občanský (německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)
<i>atp.</i>	- a tak podobně
<i>CIC</i>	- kodex církevního práva
<i>č. j. Výst.</i>	- číslo jednacích výstavby
<i>čp/če</i>	- číslo popisné/číslo evidenční
<i>ČTK</i>	- Česká tisková kancelář
<i>K. / k.</i>	- konkordát
<i>k.ú.</i>	- katastrální úřad
<i>kán.</i>	- kánon
<i>KPR</i>	- Kanceláři prezidenta republiky
<i>kr.</i>	- krejcar
<i>KSČ</i>	- Komunistická strana československá
<i>NS</i>	- Nejvyšší soud
<i>o.s.ř.</i>	- občanský soudní řád
<i>o.z.o.</i>	- obecný zákoník občanský
<i>resp.</i>	- respektive
<i>ř. z.</i>	- říšský zákoník
<i>řec.</i>	- řeckého
<i>Sb.</i>	- Sbírký
<i>sp. zn.</i>	- spisová značka
<i>SPH</i>	- Správa Pražského hradu
<i>UK</i>	- Universita Karlova
<i>ÚNV hl. m.</i>	- Ústřední národní výbor hlavního města
<i>URL</i>	- Universal Resource Locator. Univerzální způsob zápisu informací o zdrojích dostupných pomocí sítě Internet.
<i>ÚS – st.</i>	- Ústavní soud – ústavní stížnost
<i>ust.</i>	- ustanovení
<i>ÚV KSČ</i>	- Ústřední výbor komunistické strany Československa
<i>vl.nař.</i>	- vládní nařízení
<i>ZO KSČ</i>	- Zemědělská organizace komunistické strany Československa

Seznam příloh

1. Ústavněprávní rozbor sporu o katedrálu sv. Víta od J. Zemana¹⁰⁵
2. Znění dohody mezi státem a církví o katedrále sv. Víta¹⁰⁶

¹⁰⁵ Dostupné z URL <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/ustavko/zeman.pdf>> .

¹⁰⁶ Dostupné z URL <<http://www.apha.cz>> .

Přílohy

1. Ústavněprávní rozbor sporu o katedrálu sv. Víta od J. Zemana

Zde bych chtěla uvést jeden velmi zajímavý názor na vlastnictví katedrály z pohledu ústavněprávního podle Jiřího Zemana z právnické fakulty Masarykovy univerzity.

Kdo je vlastníkem katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha (dále jen „Katedrála“),¹⁰⁷ neboť zastávám názor, že tato stavba má hlavně symbolický charakter, jenž je do té míry tak významný, že ho lze považovat za jednu z vlastností, kterou je možno vnímat jako jeden z kamínek mozaiky, jenž umožňuje, aby čl. 1 odst. 1 ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v aktuálním znění (dále jen „Ústava“) mohl říkat: „Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.“ V této chvíli se přitom budu zabývat čistě otázkou, komu katedrála patří, nebudu se naopak zabývat otázkou, který subjekt na straně katolické církve (dále jen „církev“) je aktivně legitimován ve sporu vystupovat.¹⁰⁸ Je třeba též říci, že se jedná, bohužel, o problém stále aktuální – v září 2008 totiž právní zástupce církve podal dovolání proti rozsudku Městského soudu v Praze, kterým tento soud nově přiznal Katedrálu státu.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Katolická církev tvrdí, že kromě vlastnického práva ke katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha jí svědčí také vlastnické právo ke kapli Věch svatých, ke kanovnickým domům a Novému probošství ve Vikářské ulici a bazilice sv. Jiří. Nebude-li dále uvedeno jinak, budeme rozumět pod označením „Katedrála“ pouze katedrálu sv. Víta, Václava a Vojtěcha.

¹⁰⁸ Zde jen připomínám, že na začátku sporu, tedy 30. 12. 1992, podala Náboženská matice proti Kanceláři prezidenta republiky určovací žalobu v souladu s ustanovením § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o.s.ř.“), kterou se domáhala, aby soud určil, komu svědčí vlastnické právo ke Katedrále a několika dalším nemovitostem v areálu Pražského hradu [věc napadla Obvodnímu soudu pro Prahu 1 (sp. zn. 13 C 544/1992)]. K této žalobě se přidaly Katolický kostel Věch svatých, Katolický metropolitní kostel u sv. Víta a Pražská proboštská beneficie Metropolitního dómu. Nejvyšší soud pak definitivně určil (stalo se tak 28. 7. 2005, kdy zamítl dovolání vedené pod sp. zn. 20 Cdo 484/2005 text rozhodnutí je dostupný online: Rozhodnutí NS [databáze online]. Brno (Česko) : Nejvyšší soud České republiky, 2007 [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php>>. Databáze rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky.), že ve výše vzpomínaném řízení před Obvodním soudem pro Prahu 1, sp. zn. 13 C 544/1992, bude pokračováno se dvěma žalobci, a to s Metropolitní kapitulou u sv. Víta a s Kolegiátní kapitulou Věch svatých na Hradě pražském. Viz k tomu Bárta, J. Ke stavu řízení o vlastnictví ke Katedrále sv. Víta po rozhodnutí Nejvyššího soudu z 28. 7. 2005 [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <http://www.hrad.cz/cms/cz/info_servis/soudni_spory/2877.shtml>. Všechny tyto subjekty, jakož i katolickou církev samu, budeme v dalším textu označovat jako „církev“.

¹⁰⁹ Poznamenejme, že od podání žaloby v prosinci roku 1992 bylo poprvé ve věci samé rozhodnuto Obvodním soudem pro Prahu 1 25. 10. 2005, a to tak, že Katedrála patří církvi. Tento rozsudek byl potvrzen odvolacím Městským soudem v Praze 16. 6. 2006. Po dovolání České republiky – Kanceláře prezidenta republiky Nejvyšší soud rozsudky obvodního i městského soudu zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. 28 Cdo

Historie katedrály a její vlastnictví od doby pradávnej do doby moderní

Je zcela rozhodující skutečností, že prvním svatostánkem, jenž je nepochybně základem celého genia loci nynějšího prostoru Katedrály, byla předrománská rotunda založena knížetem Václavem. Základní kámen současného gotického chrámu byl položen z podnětu Karla IV. Za života Karla IV. se na Katedrále usilovně pracovalo. Po jeho smrti (1378) se podmínky pro dostavbu Katedrály začaly zhoršovat, až roku 1419 se stavba zastavila úplně. Následovalo období, kdy Katedrála více chátrala, než se rozvíjela. „Větší změny“ se Katedrála dočkala pouze v období, kdy Evropa byla ohrožena Turky. Tehdy, aby si císař naklonil Pánaboha a nad Turky vyhrál, nechal alespoň dokončit rozestavěnou věž.¹¹⁰ Potom se zase dlouhou dobu nedělo nic. Až v polovině 19. století Václav Michal, potomek šlechtického rodu, založil tzv. Jednou pro dostavění svatovítského chrámu, která shromažďovala prostředky pro Katedrálu více než 70 let.¹¹¹ Zcela byla Katedrála dokončena až v prvních letech života samostatné Československé republiky. Kromě občanských sbírek se na dostavbě podílel stát tak, aby Katedrála byla zdárně dokončena na svátek svatého Václava 28. září 1929. Vedle této historie „dějepisné“ je však třeba vnímat i historii „právní“, která je ale s onou historií dějepisnou neodmyslitelně spjata.

Ve středověku hrál zásadní roli institut tzv. děleného vlastnictví.¹¹² Jde o to, zjednodušeně řečeno, že vrchní vlastník měl právo dispoziční, kdežto vlastník užitkový měl pouze právo užitkové (a to ještě omezené). Jednalo se tedy o klasický

3318/2006 – viz databáze rozhodnutí Nejvyššího soudu: Rozhodnutí NS [databáze online]. Brno (Česko) : Nejvyšší soud České republiky, 2007 [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php>>. Databáze rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky.). V souladu s tímto rozsudkem Nejvyššího soudu rozhodl obvodní i městský soud nově tak, že vlastníkem Katedrály je Česká republika. Nyní Nejvyšší soud rozhoduje o dovolání církve proti poslední vzpomenutému rozhodnutí Městského soudu v Praze. Vedle této linie sporu vedeného před obecnými soudy nutno připomenout, že dne 2. 3. 1998 se skupina poslanců obrátila na Ústavní soud s tím, aby zrušil § 14 zákona č. 2/1954 Sb., vládní nařízení č. 55/1954 Sb. a vyhlášku Ústředního národního výboru hl. města Prahy č. 27/1955 Sbírky nařízení, vyhlášek a instrukcí ÚNV hl. města Prahy. Ústavní soud věc posoudil a návrh odmítl jako nepřijatelný (viz usnesení sp. zn. Pl. ÚS 5/98 – Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 14, str. 309).

¹¹⁰ Parafrazováno podle Mahler, Z. Katedrála. Praha : Primus, 1994, s. 55 – 56.

¹¹¹ Není bez zajímavosti, že „největším nepřítelem“ Katedrály bylo Národní divadlo, neboť sbírky pro oba projekty probíhaly souběžně. Největšími přispěvateli sbírky byli přitom řemeslné stavy a císař František Josef a šlechta – parafrazováno podle Mahler, Z. Katedrála. Praha : Primus, 1994, s. 74 s přihlédnutím k článku Hekrdla, M. Běží o to, komu budou přiklepnuty miliardy (rozhovor se Zdeněkem Mahlerem). Rudé právo. 1995, č. 43, s.1, 4.

¹¹² Viz k tomuto pojmu např. Malý, K. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 3. vyd. Praha: Linde, 2004, zejména s. 110 a snad ještě lépe Malý, K. České právo v minulosti. Praha : ORAC, s. 87 – 112.

vztah založený na principu léna mezi pánem a jeho poddaným. Stejný vztah můžeme spatřovat i u Katedrály, která byla v období středověkého feudalismu budována na stejném základě, kdy vrchní vlastník – kníže, král, císař – dal církvi Katedrálu k užívání.¹¹³ Od konce 16. století se začalo tradiční pojetí feudálního vlastnictví proměňovat v tom směru, že se posilovalo postavení vlastníků užitkových. Tento trend pak našel odraz i v moderních občanskoprávních kodifikacích. Proto například rakouský ABGB sice ještě do 24. 7. 2006 znal „rozdělení vlastnictví v úplné a neúplné“, když v § 357 říkal, že: „*Je-li právo k podstatě věci spojeno s právem k užítku v jedné a téže osobě, je vlastnické právo úplným a neděleným. Má-li však jedna osoba jen právo k podstatě věci; druhá naproti tomu kromě práva k podstatě výlučné právo k užítkům jejím, pak je vlastnické právo dělené a pro obě neúplné. Ona nazývá se vrchním vlastníkem; tato užitkovým vlastníkem.*“,¹¹⁴ nicméně toto ustanovení již v době vzniku ABGB mělo spíše druhotný význam, neboť vlastnictví bylo chápáno v první řadě jako oprávnění „s podstatou a užitky věci podle své vůle nakládati a každého jiného z toho vyloučiti (§ 354 ABGB)“. Bylo by však přece jen unáhlené z právě uvedeného apriorně usuzovat, že byla-li Katedrála po staletí v užívání církve – neboť vrchním vlastníkem byl panovník – s účinností ABGB se vlastníkem (rozuměj výlučným vlastníkem) stal do té doby vlastník užitkový – čili církev. ABGB dělené vlastnictví nerušilo, pouze ho dále nepodporovalo. Tedy shrnuto, podle mého soudu, v souladu s výše nastíněnou historií „dějepisnou“, usuzuji, že Katedrála byla od nejstarších dob do 31. 12. 1950 v tzv. děleném vlastnictví.¹¹⁵ Zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník, ve znění

¹¹³ Známy český historik Dušan Třeštík k tomu Českému rozhlasu 7 – Rádium Praha – dne 7. 3. 2007 řekl: „Když Karel IV. postavil katedrálu, daroval ji arcibiskupství, ta to byla podle středověkého práva vlastně zápujčka. Panovník si na to zachovával svoje vlastnictví, ale ten obdarovaný měl také vlastnictví. A to se nikdy nezměnilo. Vlastnictví katedrály visí v tom středověkém stavu dodnes (...).“ Citováno podle Kubiczka, J. Komu patří katedrála? [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.radio.cz/cz/clanek/89049>>.

¹¹⁴ Originální znění v německém jazyce je takovéto: „Wenn das Recht auf die Substanz einer Sache mit dem Rechte auf die Nutzungen in einer und der selben Person vereinigt ist, so ist das Eigenthumsrecht vollständig und ungetheilt. Kommt aber Einem nur ein Recht auf die Substanz der Sache; dem Andern dagegen nebst einem Rechte auf die Substanz, das ausschließende Recht auf derselben Nutzungen zu, dann ist das Eigenthumsrecht getheilt und für beyde unvollständig. Jener wird Obereigenthümer; dieser Nutzungseigenthümer genannt.“

¹¹⁵ Zde nutno zdůraznit, že ABGB považoval, resp. umožňoval být církvi plnohodnotným vlastníkem. Svědčí o tom jak samotné ABGB (srov. jeho § 360; § 1472 stanoví delší lhůtu pro vydržení církevního majetku; § 1458 stanoví pro církev delší promlčecí lhůtu), tak i mnohem pozdější zákony – zákon č. 32/1918 Sb., o obstarání velkostatků, zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového, kdy oba tyto zákony považovaly církev za plno-hodnotného vlastníka. Církev mohla tedy na přelomu 19. a 20. století vystupovat stejně dobře jako „jediný a úplný vlastník“ v souladu s ustanovením § 354 ABGB (dokonce s určitými privilegii – viz onen výše citovaný § 1472 a § 1485 ABGB), mohla však stejně dobře vystupovat jako vlastník vrchní, stejně jako vlastník užitkový. To zkrátka záleželo případ od případu.

pozdějších předpisů (dále jen „SOZ“) v souladu se socialistickou ideologií již dělené vlastnictví neznal.

Vlastnictví kategorizoval následujícím způsobem:

- 1) socialistické vlastnictví – § 101 SOZ (dělicí se na vlastnictví státní a družstevní);
- 2) osobní vlastnictví – § 105 SOZ; 3) vlastnictví soukromé – §106 SOZ.

V soukromém vlastnictví mohly přitom podle ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky (!) být pouze malé podniky (§ 158 odst. 1) a zemědělská půda do 50 hektarů (§ 159).

Do osobního vlastnictví naopak patřily předměty domácí a osobní spotřeby, rodinné domky a úspory nabyté prací (§ 106 SOZ!). Konečně socialistické vlastnictví bylo definováno jako zdroj bohatství a síly republiky a blahobytu pracujícího lidu (§ 100 SOZ). Pokud bychom měli za této situace vybrat ideologického nástupce děleného vlastnictví Katedrály, pak nám nezbude, než sáhnout po vlastnictví socialistickém. Tomuto ostatně koresponduje i charakter ustanovení § 1 již zmiňovaného vládního nařízení č. 55/1954 Sb., o chráněné oblasti Pražského hradu, kde se říká, že: „Pražský hrad, *sídlo presidenta republiky Československé a významná historická památka*, náleží všemu československému lidu.“¹¹⁶ V této souvislosti si pak lze představit výklad, který souladně s již uvedeným ukazuje, že zákon č. 2/1954 Sb., resp. vládní nařízení č. 55/1954 Sb. vydané na základě § 14 tohoto zákona neznamenal skutečnou změnu vlastníka – tedy určitě neznamenal změnu vlastníka, jemuž původně patřilo vrchní (nebo úplné) vlastnictví, i když i toto by se právě díky znění § 100 SOZ, ve spojení s § 1 citovaného vládního nařízení dalo pohodlně dovodit.

Právě citovaná ustanovení přetransformovala vlastnictví dělené na vlastnictví jednotné a úplné. Citovaná ustanovení tak církev nezbavila jejího vlastnictví Katedrály, pouze jí mohla „vyvlastnit“ její právo užitkového vlastníka. K tomu však dle mého názoru těžko mohlo dojít, neboť Katedrála i v období let 1948 – 1989 sloužila náboženským účelům. To, že církev byla v tomto období podrobena perzekuci nikdo nezpochybňuje. Nikdo také nezpochybňuje, že tato perzekuce se negativně odrazila na kvalitě možností církve, jak Katedrálu používat. Jenže to bylo problémem celospolečenského klimatu, nikoli toho, kdo je vlastníkem Katedrály.

¹¹⁶ Právě s ohledem na dikci § 100 SOZ nemohou v této souvislosti dost dobře porozumět jazykovědné polemice vedené před Obvodním soudem pro Prahu 1 o tom, zda slova: „*Pražský hrad (...) náleží všemu československému lidu.*“, jsou nebo nejsou způsobitelná založit změnu vlastnického práva (nehledě na to, co praví § 4 vládního nařízení). Ze stejného důvodu se mi také nelíbí odlišné stanovisko Dr. Janů a Dr. Zarembové, které připojily k usnesení Pl. ÚS 5/98, byť se s ním hodnotově ztotožňují.

„Vyvlastnění“ jako problém chtěné historické diskontinuity

Negativní charakter výše citovaných socialistických předpisů nelze tedy spatřovat v tom, že zlegalizovaly „krádež“ Katedrály, ale v tom, že nevnímaly předpisy předchozí, byť třeba ještě císařské, doby. Tato jejich „arogance“ se jim nevyplatila a zbytečně jim zkomplikovala cestu. O to smutnější je, že i dnes se tuto jejich aroganci snaží církve využít ve svůj prospěch. Bývali by soudruzi nebyli tak přezíraví, všimli by si, na základě výše uvedených argumentů, že není potřeba nic „vyvlastňovat“.¹¹⁷ I když upřímně, oni ani nic nevypravovali (nebo aspoň ne prvoplánově). Přečteme-li si ono vládní nařízení č. 55/1954 Sb. pořádně a celé – tedy nejen to, že Pražský hrad náleží všemu československému lidu (§ 1) – zjistíme, že v § tohoto nařízení se říká: „*Objekty chráněné oblasti* [chráněnou oblastí se rozumí chráněná oblast Pražského hradu] *spravuje kancelář presidenta republiky (...).*“

To znamená, že podle citovaného vládního nařízení Katedrála

- 1) náleží československému lidu,
- 2) spravuje jí kancelář presidenta republiky
- 3) k náboženským obřadům ji používá církev.

Leč po roce 1989 se v informačních pramenech, v médiích, ale i před soudy tvrdí, říká a píše něco úplně jiného.¹¹⁸ Bohužel na takovou rétoru přistoupily i obecné soudy,¹¹⁹ když se snaží obhájit legitimitu/legalitu nebo nelegitimitu/nelegalitu proklamovaného vlastnictví církve, které mělo být legálně/nelegálně „zničeno“ vyvlastněním ze strany státu. Jistě, je to pochopitelné. Jednak je poněkud jednodušší zabývat se právními předpisy z poloviny 50. let minulého století, než Všeobecným

¹¹⁷ Ještě ze studia trestního práva si vzpomínám, že v rámci teorie omylu v tomto právním odvětví existuje tzv. „skutkový omyl pozitivní“ (k chápání omylu v trestním právu viz vynikající práce človehčího génia Václava Bubeníka – Bubeník, V. Pojetí a formy omylu „de lege lata“ a v osnově trestního zákoníku ČR – 2006. [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <http://www.is.muni.cz/th/108100/pravf_m/>. – který dokázal toto téma nejen přehledně podat, ale také rozvinout), jenž, lapidárně řečeno, dopadá na situaci, kdy se pachatel domnívá, že naplnil svým chováním okolností zakládající trestní odpovědnost. Podobně i v tomto případě se komunistický režim možná domníval, že by „jeho“ socialistické vlastnictví mohlo být ohroženo správou, kterou nad Katedrálou vykonávala kapitula.

¹¹⁸ Například na internetových stránkách Metropolitní kapituly u sv. Víta se v sekci O katedrále v podsekcí Historie dočteme: „(...) Dne 28. září 1929, v den milénia mučednické smrti sv. Václava, byl dostavěný kostel slavnostně otevřen. Po roce 1948, kdy moc v Československu uchvátily komunisté, byla katedrála protiprávně vyvlastněna. Roku 2006 bylo vlastnictví kostela opět přiznáno církvi, konkrétně Metropolitní kapitule u sv. Víta, organizaci zřízené od počátku ke správě hlavního chrámu Českých zemí.“ Citováno podle: Katedrála Praha [databáze online]. Praha (Česko) : Metropolitní kapitula u sv. Víta, 2006 – 2007 [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.katedralapraha.cz/?lang=cz&pageId=o-katedrale-historie>>.

¹¹⁹ Viz poznámka pod čarou č. 55.

zákoníkem občanským (nebo, Bůh nedopust', ještě něčím mnohem, mnohem starším), jednak díky morálně zkompromitovanému komunistickému režimu, který bezpochyby ani v případě správy Katedrály nebyl veden vyššími cíli, není příliš těžké zpochybnit jeho právní předpisy, byť by mohly – třeba jen náhodou – odpovídat historické realitě a spravedlnosti více, než tvrzené vlastnictví někoho, komu bylo v minulosti ublíženo – ba dokonce – systematicky ubližováno.

O středověké katedrále by neměl rozhodovat moderní soud

Jedním z prvních kamenů úrazu celého sporu je už to, že se dostal před soud. Shora bylo uvedeno, že v roce 1992 podala Náboženská matice žalobu podle ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. o určení vlastnického práva (tedy určení toho, zda tu právní vztah nebo právo je či není, existuje-li na takovém určení naléhavý právní zájem). Přitom toto ustanovení je teorií i praxí již notoricky vykládáno tak, že žaloba podle § 80 písm. c) o.s.ř. má výrazně preventivní charakter, čili nemůže být použita tehdy, má-li chránit právní vztah nebo právo, jež bylo již porušeno.¹²⁰ Sama církev přitom říká: „*Po roce 1948, kdy moc v Československu uchvátily komunisté, byla katedrála protiprávně vyvlastněna.*“¹²¹

Je proto zjevné, že žaloba o určení vlastnictví už z tohoto důvodu nepřichází v úvahu. Pro zachování komplexnosti příspěvku se musíme dále vypořádat s použitelností restitučních předpisů, na základě nichž by se církev mohla domáhat vrácení Katedrály. Tyto předpisy (správně předpis) jsou vyloučeny minimálně ze dvou důvodů. Pomineme-li prezentovaný postoj, že církev vlastníkem Katedrály nikdy nebyla (tedy nikdy nebyla vlastníkem v jeho současném pojetí), pak musíme zmínit důvody další. Zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění pozdějších předpisů, jehož cílem je napravit některé majetkové křivdy způsobené církvím a církevními právními osobám, se nepochybně vztahuje jen k majetku vymezenému v jeho přílohách. Na žádný jiný majetek ho nelze použít. Navíc se plně ztotožňuji se stanoviskem pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st 22/05 (publikováno ve Sbírce zákonů jako sdělení Ústavního soudu č. 13/2006 Sb.), že zákon č. 298/1990 Sb.

¹²⁰ Pokud se dovolávám na ustálený názor teorie i praxe, pak jen z čisté korektnosti odkazuji například na Vrcha, P. Civilní sporný proces. Druhy žalob. Právní praxe v podnikání. 1997, č. 10, s. 33 či na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 17/95 – Sbírnka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 3, str. 261.

¹²¹ Údaje o citaci viz poznámka pod čarou č. 65.

je restitučním předpisem a jako takový tvoří překážku použití obecných právních předpisů,¹²² ustanovení § 80 o.s.ř. z toho nevyjímaje.

Podle mého přesvědčení restituční charakter a s ním spojené účinky např. vůči Občanskému soudnímu řádu nemůže zvrátit ani to, že vykazuje minimální znaky obecnosti či to, že v době svého vzniku byl chápán spíše jako určité provizorium nutné pro obnovení činnosti církví. Ano, je sice pravda, že se „civilní restituenti“ dostali do výhody, neboť jim byly dány k dispozici restituční předpisy vykazující dostatečnou míru obecnosti, ovšem tato nerovnováha nemůže být „vyvážena“ pomocí moci soudní, která by církevním restituentům vracela na základě obecných právních předpisů ty nemovitosti, které, ať už z jakéhokoli důvodu zákonodárce, nebyly do restitučních předpisů zahrnuty.¹²³ Proč by tedy spor o vlastnictví Katedrály neměl rozhodovat obecný soud?

Tedy, protože:

1) Jde o „předmět“ natolik výjimečný, že nelze rozhodnout, že někomu (jedno komu) patří – nepatří nikomu, patří sama sobě, je jako lidská duše, která má k jedněm blíže, k jiným dále, ale hlavně je sama sebou, je svá.

2) Vznikla v absolutně jiném právním prostředí.

3) Na vlastnické vztahy ke Katedrále nemohou být bez újmy na spravedlnosti použity ani obecné ani restituční předpisy.

Konec dobrý, všechno dobré

Deník Právo informoval dne 24. 1. 2008,¹²⁴ že zástupci katolické církve a Pražského hradu podepsali dohodu o společném užívání Katedrály. Dohoda je uzavřena na dobu neurčitou a vyplývá z ní, že stát zaplatí hlídání, provozní náklady a údržbu Katedrály. Církev za to zaplatí státu 500 Kč měsíčně, bude moci Katedrálu užívat k náboženským

¹²² Stejně jako tuto překážku tvoří např. zákon č. 87/1991 Sb., zákon č. 229/1991 Sb. a další.

¹²³ Docentka Židlická, soudkyně Ústavního soudu, v této souvislosti dokonce hovoří o „omisivně projevené vůli zákonodárce“: „Lze se ztotožnit s názorem, že zákon č. 298/1990 Sb. měl povahu provizoria a při jeho přijímání bylo všeobecně předpokládáno, že dojde k přijetí obecného restitučního předpisu, týkajícího se církevního majetku. Nicméně tím, že takový předpis přijat nebyl, vyjádřil zákonodárce následně svou vůli, doposud trvajícím, v restitucích církevního majetku nepokračovat. Tato omisivně projevená vůle zákonodárce je pro posouzení případu rozhodující.“ (Viz odlišné stanovisko soudkyně Michaely Židlické k nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 298/05 z 8. 8. 2005 – Sbírná náleží a usnesení Ústavního soudu, svazek 38, str. 241.)

¹²⁴ Převzato z databáze článků ČT 24: ČT 24 [databáze online]. Praha (Česko) : Česká televize a dodavatelé ČTK, 2008 [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.ct24.cz/domaci/3760-zastupci-cirkev-a-hradupodepsali-dohodu-o-uzivani-katedraly/>>.

účelům, ale nebude moci na Katedrále vydělávat, včetně vybírání vstupného. Došlo k dohodě po 16 letech, přičemž mnozí (např. již zmiňovaný Dušan Třeštík nebo Václav Havel) správnost této alternativy vyzdvihovali už dávno.¹²⁵ Lze mít rovněž za to, že očekávaný rozsudek Nejvyššího soudu na této dohodě pramálo změní. Katedrála je totiž svá. A vždycky bude. Je symbolem státu a slouží k církevním obřadům. Škoda, že jsme k tomuto konci museli dojít až po 16 letech. Nezbývá než věřit, že se nic neděje bez příčiny. Vše má svůj důvod. Vše je tak, jak má být.

¹²⁵ Necht' je na tomto místě připomenut výrok kardinála Miloslava Vlka, který takovouto dohodu odmítl pod heslem „*nejdřív vlastnická práva, potom správa*“. (Převzato a citováno podle: Klimeš, D. Ne státu. Ne církvi. Sobě. [citováno 11. 10. 2008]. Dostupné z URL <<http://mimochoodem.info/2008/ne-statu-ne-cirkvi-sobe/>>. Když 30. 4. 2008 vynesl rozsudek Městský soud v Praze – jako soud odvolací – kterým potvrdil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 přiznávající Katedrálu státu, kardinál Miloslav Vlk to komentoval slovy: „*Já jsem se rval za komunismu, budu se rvát i za demokracie.*“ (Citováno podle reportáže Zuzany Tvarůžkové umístěné na stránkách ČT 24: ČT 24 [databáze online]. Praha (Česko) : Česká televize a dodavatelé ČTK, 2008 [citováno 11.10. 2008]. Dostupné z URL <<http://www.ct24.cz/domaci/13626-klic-od-katedraly-sv-vita-patri-statu-ne-cirkvi/>>.

2. Znění dohody mezi státem a církví o katedrále sv. Víta

D O H O D A

uzavřená mezi účastníky, kterými jsou:

Správa Pražského hradu

se sídlem: 11908 Praha 1 – Hrad

IČ: 49366076

DIČ: CZ49366076

právní forma: příspěvková organizace

zastoupena: Ing. Ivo Velíškem, CSc., ředitelem

(dále jen „SPH“)

a

Metropolitní kapitula u sv. Víta

se sídlem: Praha 1 – Hradčany, Hrad, III. nádvoří 48/2

IČ: 14451115

zapsaná v Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností

zastoupena:

(dále jen MKV)

Preambule

Smluvní strany shodně konstatují, že Smlouva o užívání chrámu sv. Víta (5.10.1957) a Protokol o předání a převzetí památek, uložených v metropolitním chrámu sv. Víta v Praze k užívání Československému státu – Kanceláři presidenta republiky (2.8.1958) ztratily platnost. Vědomy si nutnosti řádného předání a převzetí majetku a uspořádání navazujících smluvních vztahů podle rozsudku Nejvyššího soudu čj. 28 Cdo 3318/2006-483, který nabyl právní moci dne 20.2.2007, a v zájmu předejití možným škodám na nemovitostech včetně jejich vnitřního vybavení (čl. I. odst. 1), které jsou součástí areálu Pražského hradu, a v zájmu předejití možným škodám na movitých věcech (čl. I. odst. 2) a z důvodu zajištění bezproblémového návštěvnického provozu v Katedrále, jakož i zajištění jejího nerušeného užívání k liturgickým účelům římskokatolického ritu se dohodly ve smyslu prohlášení vedoucího Kanceláře prezidenta republiky ze dne 24.4.2007 na následujících ustanoveních této dohody.

Účelem této dohody je uspořádat vzájemná práva a povinnosti účastníků a určení podmínek společného provozování Katedrály při zajišťování návštěvnického provozu, umožnění užívání Katedrály k liturgickým účelům, jakož i k účelům státně reprezentačním, zajištění péče o movité věci umístěné v návštěvnických přístupných částech Katedrály, a určení dalších souvisejících podmínek a pravidel jejího užívání.

Článek I.

Nemovitosti a movité věci

- 1) SPH hospodaří s následujícími nemovitostmi v k.ú. Hradčany, obec Praha, okres hl. m. Praha, jejichž vlastníkem je Česká republika
 - a. budova bez čp/če občanská vybavenost (chrám sv. Víta) na pozemku č. parc. 4,
 - b. budova bez čp/če občanská vybavenost (věž chrámu sv. Víta) na pozemku č. parc. 5,
 - c. pozemek č. parc. 4, o výměře 5005 m², zastavěná plocha a nádvoří,
 - d. pozemek č. parc. 5, o výměře 502 m², zastavěná plocha a nádvoří,v textu dohody uváděné jako „Katedrála“ či „předmětné nemovitosti.“ O předmětných nemovitostech je vedeno soudní řízení o určení vlastnického práva, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod č.j. 13 C 30/2007.

- 2) Movité věci v Katedrále, které jsou ve vlastnictví MKV, jsou zčásti umístěny v návštěvnicky přístupných částech předmětných nemovitostí, zčásti uloženy mimo tyto prostory. Návštěvnicky přístupné prostory, ve kterých jsou umístěny movité věci ve vlastnictví MKV, a dále prostory, které nejsou návštěvnicky přístupné, ale v nichž se nacházejí další movité věci ve vlastnictví MKV, jsou znázorněny v příloze č. 1.

- 3) Předmětem této smlouvy jsou za níže uvedených podmínek některé právní vztahy jen k těm movitým věcem ve vlastnictví MKV, které jsou uvedeny v příloze 2; ohledně těchto věcí platí, že SPH je má u sebe ve smyslu § 9 odst. 2 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (dále jen „předmětné movité věci“).

- 4) Právní vztahy k ostatním movitým věcem ve vlastnictví České republiky - SPH či MKV předmětem této dohody nejsou, a zejména jejich údržbu a opravy zajišťuje ten který vlastník na svůj náklad.

Článek II.

Obsah věcné činnosti účastníků

- 1) SPH se zavazuje:
 - a) v rozsahu stanoveném touto dohodou na vlastní náklady poskytovat výkony svých zaměstnanců i smluvních partnerů k plynulému provozu Katedrály a provádět její údržbu a opravy,
 - b) zajistit ostrahu movitých věcí vlastněných MKV, pokud jsou vystaveny v návštěvnicky přístupných prostorách Katedrály (čl. I. odst. 3 a příloha č. 2 této dohody),
 - c) na vlastní náklady zajišťovat dodávky médií potřebných k provozu předmětných nemovitostí,

- d) zajišťovat vnitřní a venkovní úklid předmětných nemovitostí,
 - e) podle potřeb vyplývajících z požadavků Odboru památkové péče Kanceláře prezidenta republiky provádět opravy, údržbu a restaurování předmětných movitých věcí ve vlastnictví MKV (čl. I. odst. 3), které jsou umístěny v návštěvnicky přístupných prostorách Katedrály a jsou využívány SPH v rámci návštěvnického provozu Katedrály,
 - f) umožnit MKV nerušené užívání Katedrály k liturgickým účelům a náboženským úkonům jako kostela farního, metropolitního a biskupského, a užití katedrály k náboženským úkonům jiným subjektem umožnit pouze na základě předchozího souhlasu MKV,
 - g) poskytovat MKV součinnost a nebránit jí v její církevní činnosti,
 - h) nevykonávat žádnou takovou činnost, kterou by mohlo dojít k ohrožení památkového stavu věcí movitých ve vlastnictví MKV.
- 2) MKV se zavazuje:
- a) neprovozovat v Katedrále žádnou činnost za úplatu nebo obchodní činnost, a to ani prostřednictvím třetích osob. Tím není dotčeno právo MKV pořádat v katedrále účelové i obecné kostelní sbírky,
 - b) řídit se provozními podmínkami stanovenými Odborem památkové péče Kanceláře prezidenta republiky a provozními otevíracími dobami navštěvovaných objektů v areálu Pražského hradu ve vlastnictví České republiky - SPH,
 - c) poskytnout součinnost k plnění závazků z této dohody a nebránit v činnosti SPH,
 - d) hradit poměrnou část za spotřebu médií a provozních nákladů v rámci své činnosti při užívání Katedrály k liturgickým účelům v paušální částce 500,- Kč měsíčně.
- 3) Uzavření Katedrály pro návštěvníky z důvodu konání liturgických obřadů a dalších náboženských úkonů, k státně reprezentačním účelům či jinému zvláštnímu užití předmětných nemovitostí, podléhá předchozímu oznámení druhé smluvní straně.

Článek III.

Zvláštní ujednání

MKV se vzhledem k historickému a společenskému významu Katedrály, s nímž úzce souvisí i zajišťování její ochrany a bezpečnosti jejích návštěvníků, dále zavazuje:

- 1) dodržovat veškerá režimová opatření platná pro areál Pražského hradu, a to i ta, jež budou při mimořádných bezpečnostních opatřeních stanovena Kanceláří prezidenta republiky (KPR), Policií ČR – útvarem ochrany prezidenta republiky (ÚOP), anebo ozbrojenými silami - Hradní stráž (HS),
- 2) nevykonávat takovou činnost, v jejímž důsledku by mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti, zdraví a majetku návštěvníků, stavebního resp. památkového stavu Katedrály, anebo na movitých věcech v Katedrále, jež jsou ve vlastnictví České republiky – SPH,

- 3) s dostatečným předstihem informovat SPH, ÚOP a HS o všech akcích pořádaných v Katedrále včetně organizačních a technických detailů; větší předstih bude MKV respektovat v těch případech, kdy by doba trvání akcí mohla přesáhnout otvírací dobu Pražského hradu nebo Katedrály,
- 4) s dostatečným předstihem hlásit ÚOP a HS seznam osob, které jsou oprávněny vstupovat do Katedrály v době jejího uzavření pro veřejnost,
- 5) užívat pouze ty klíče, které jsou trvale uloženy na Centrální klíčnici Pražského hradu, spravované ÚOP. SPH určí na základě návrhu MKV, kterým osobám mohou být klíče vydávány.

Článek IV.

Úhrada nákladů na činnosti dle této dohody

- 1) Činnosti SPH, tj. opravy předmětných nemovitostí a předmětných movitých věcí, údržba předmětných nemovitostí, úklid předmětných nemovitostí, komplexní ochrana a ostraha Katedrály, bezpečnostní a kustodní služba a související, jsou zajišťovány na náklady SPH.
- 2) Poskytování služeb spjatých s organizací návštěvnického provozu v Katedrále, jakož i s ostrahou věcí movitých a nemovitých, včetně věcí ve vlastnictví MKV nebo třetích osob, je předmětem smlouvy uzavírané SPH s jinou právnickou osobou, která je k poskytování takových služeb z každého hlediska způsobilá.
- 3) Uzavření takové smlouvy bude podle předpisů v té které době platných organizováno SPH tak, aby výběr subjektu byl proveden ve výběrovém řízení. Za tímto účelem bude SPH respektovat požadavek MKV na hodnotící kritéria pro výběru partnera za podmínky, že tato kritéria nejsou v rozporu s platnou zákonnou úpravou a zákonnými povinnostmi KPR a SPH. SPH se zavazuje do hodnotící komise zadavatele pro posouzení a hodnocení nabídek jmenovat alespoň polovinu členů hodnotící komise podle návrhu MKV.
- 4) MKV má právo v součinnosti s partnerem zajišťujícím na základě smlouvy s SPH návštěvnický provoz v Katedrále vykonávat paralelní dohled nad návštěvnickým provozem zejména z hlediska zajištění důstojnosti v katedrále jako sakrálním prostoru a případně poskytovat návštěvníkům potřebné informace. SPH se zavazuje uzavřít smlouvu dle odst. 2 tohoto článku tak, aby osoby poskytující služby podle smlouvy uvedené v odst. 2 tohoto článku byly povinny dbát pokynů osob jednajících jménem MKV, anebo pověřených zaměstnanců MKV, k zajištění důstojnosti prostor přístupných v návštěvnickém provozu dle čl. I odst. 2.

Na pokyny MKV nemusí být brán zřetel v případě hrozící materiální škody, anebo jiného nebezpečí. To platí obdobně i v případě pokynů, jejichž provedení by vedlo k porušení zákona nebo této smlouvy, anebo smlouvy mezi SPH a osobou dle odst. 2 tohoto článku.

Paralelní dohled nad návštěvnickým provozem MKV vykonává prostřednictvím osob, jež jsou jmenovitě nahlášeny SPH, a na oděvu označeny způsobem vzájemně odsouhlaseným SPH a MKV tak, aby byly odlišitelné pro návštěvníky a pro osoby

poskytující služby podle smlouvy uvedené v odst. 2 tohoto článku a povinné dbát pokynů osob jednajících jménem MKV.

Článek V.

Trvání smlouvy

- 1) Tato dohoda se uzavírá na dobu neurčitou.
- 2) Konec platnosti této dohody může nastat výpovědí s výpovědní lhůtou, která činí 1 rok od doručení výpovědi druhé smluvní straně.

Článek VI.

Závěrečná ustanovení

- 1) Odbor památkové péče Kanceláře prezidenta republiky může v rámci výkonu péče o kulturní památku určit, jaké prostory Katedrály a za jakých podmínek jsou návštěvnicky přístupné. SPH a MKV jsou povinny a zavazují se taková opatření dodržovat; příloha č. 1 proto může být - v rozsahu daném shora uvedeným opatřením - jednostranným úkonem SPH změněna a MKV se zavazuje takovou změnu akceptovat.
- 2) Otvírací dobu Pražského hradu a Katedrály pro veřejnost [např. čl. II. odst. 2 písm. b) a čl. III.] určuje vedoucí Kanceláře prezidenta republiky. Tím není dotčeno ustanovení čl. II odst. 1 písm. f).
- 3) Účastníci této dohody se zavazují, že si poskytnou po dobu její platnosti vzájemnou součinnost a že nepodniknou žádný krok, který by mařil naplňování účelu této smlouvy a plnění povinností, které podle ní mají její účastníci.
- 4) Pokud by jakákoliv část této dohody byla v budoucnu z jakéhokoliv důvodu shledána nicotnou, neplatnou či neproveditelnou, zůstává tím zbytek dohody nedotčen a účastníci se zavazují takto vadnou část dohody nahradit ujednáním bezvadným, aby byl, pokud to bude dle práva možné, dosažen účel vadného ustanovení.

Pokud by touto vadou byla stížena dohoda jako celek, zavazují se účastníci uzavřít dohodu novou tak, aby bylo dosaženo toho účelu, který je touto dohodou sledován, pokud takový účel nebude zákonem zakázán.

Současně s tím pak bude dohodou účastníků dohody vypořádán i stav, který v důsledku takové vady nastal za dobu od sjednání vadné části dohody nebo vadné dohody, do doby odstranění vadného stavu postupem první nebo druhé věty tohoto odstavce.

- 5) Tuto dohodu lze měnit pouze písemnými dodatky, které musí být podepsány všemi účastníky.
- 6) Účastníci potvrzují, že dohoda obsahuje jejich svobodně, vážně a určitě projevenou vůli, jakož i to, že není uzavírána v tísní či za nápadně nevýhodných podmínek.

- 7) Tato dohoda byla sepsána ve dvanácti vyhotoveních, přičemž Kancelář prezidenta republiky, SPH, MKV a Arcibiskupství pražské obdrží po třech vyhotoveních.
- 8) Na důkaz pravdivosti shora uvedených ujednání a prohlášení účastníci připojují své podpisy.

V Praze dne:

.....

(podpisy za KPR a za MKV)

Schváleno

V Praze dne:

.....

PhDr. Ing. Jiří Weigl, CSc.
vedoucí Kanceláře prezidenta republiky

.....

kardinál Miloslav Vlk
arcibiskup pražský

Abstrakt

ZÁPOTOČNÁ, P. *Spor o katedrálu sv. Víta s přihlédnutím k historickému vlastnictví sakrálních objektů na českém území*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Klíčová slova: církevní správa, katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha, spor

Práce se zabývá v první řadě historickým vývojem christianizace českých zemí s níž je spjata správa a vlastnictví sakrálních objektů, dále se zaměřuje na vývoj stavby nejznámějšího sakrálního objektu u nás: katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha. V poslední řadě je rozebrán samotný spor o katedrálu, jenž se táhne od roku 1992.

Abstract

ZÁPOTOČNÁ, P. *Dispute of the Cathedral St. Vít with regard of property historical religious buildings in the Czech territory*. České Budějovice 2010. Bachelor thesis. University of South Bohemia České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Church History. Advisor ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Klíčová slova: Church intendance, the Cathedral of St. Vít, Václav a Vojtěch, law-suit

This work primarily deals with the historical development of Christianity in the Czech lands with which it is linked to management and ownership of sacral objects, then focuses on the development of the best-known works of sacred object for us: the Cathedral of St. Vít, Václav a Vojtěch. Finally, the dispute itself is broken down to the cathedral, which is extending from 1992.